

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра публічного управління та адміністрування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: **«Удосконалення системи соціального захисту населення
(за матеріалами Управління соціального захисту населення
Красилівської РДА Хмельницької області)»**

Виконав(ла): студент(ка)

магістратури за спеціальністю

281 Публічне управління та

адміністрування

Добринець Вікторія Сергіївна

(прізвище імя та по-батькові)

Керівник:

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та
ініціали)

Рецензент:

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та
ініціали)

Хмельницький – 2020 рік

АНОТАЦІЯ

Добринець В.С. Удосконалення системи соціального захисту населення (за матеріалами Управління соціального захисту населення Краси́лівської РДА Хмельницької області). Магістерська робота.

У теоретичному розділі роботи розкрито зміст понять «соціальний захист», «соціальний ризик», «соціальне забезпечення». Найважливішими елементами системи соціального захисту встановлено об'єкти і суб'єкти, зміст яких розкривається у цілях, завданнях, принципах, функціях, інструментах, формах реалізації, сферах регулювання. Досягнення стратегічних і тактичних пріоритетів соціального захисту населення неможливе без розбудови відповідного механізму їх реалізації, у структурі якого описані три складові: правова, організаційна та фінансова підсистеми. На основі узагальнення наукових джерел та вітчизняної законодавчої бази визначені основні форми соціального захисту населення та класифіковані статті витрат на соціальний захист. Також окреслені концептуальні засади, на яких базується система соціального страхування.

У дослідницько-аналітичному розділі виконаний аналіз змісту діяльності Управління соціального захисту населення Краси́лівської РДА Хмельницької області і динаміки показників забезпечення соціального захисту населення. Орієнтиром для оцінювання дієвості системи соціального захисту населення взято систему державних соціальних стандартів (передусім прожитковий мінімум). За результатами аналізу з'ясовано низку проблем, які потребують оперативного розв'язання.

У рекомендаційному розділі відтворено логіку організації фінансових відносин у соціальній сфері та окреслено проблеми, які стосуються бюджетного фінансування системи соціального захисту населення. У цьому контексті досліджено потенціал застосування позабюджетного фінансування соціальної сфери. Запропоновано критерії для оцінювання ефективності фінансування соціальної сфери. Окреслено основні напрями реформування

фінансового забезпечення соціального захисту населення з урахуванням передового зарубіжного досвіду. Обґрунтовано переваги від впровадження електронних сервісів та інформаційних технологій у діяльність Управління соціального захисту населення Красилівської РДА. У контексті децентралізації управління соціальною сферою доведена доцільність більш тісної взаємодії Управління соціального захисту населення Красилівської РДА з органами місцевого самоврядування.

Ключові слова: соціальна допомога, соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальний захист, фінанси соціального захисту населення, фінансовий механізм системи соціального захисту населення.

Dobrynets V.S. **The improvement of the system of social protection of the population (based on the materials of the Department of Social Protection of the Krasyliv District State Administration (DSA) in Khmelnytskyi region).** Master thesis.

The author has formulated the theoretical and methodological bases of formation and development of the system of social protection of the population. The thesis analyses the essence of activity of the Department of Social Protection of the Krasyliv DSA in Khmelnytskyi region as well as dynamics of indicators of maintenance of social protection of the population. It outlines the prospects for the transformation of the system of financial support of social protection. The research explains the advantages of the implementation of electronic services and information technologies in the field of social protection. In addition, it proves the need of closer cooperation of the Department of Social Protection of the Krasyliv DSA with local self-government bodies.

Key words: social assistance, social security, social insurance, social protection, finances of social protection of the population, financial mechanism of the system of social protection of the population.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ	9
1.1. Концептуальні основи реалізації соціального захисту населення	9
1.2. Концептуальні засади формування системи соціального страхування ..	15
РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ ДІЄВОСТІ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ У КРАСИЛІВСЬКОМУ РАЙОНІ	20
2.1. Аналіз змісту діяльності Управління соціального захисту населення Красилівської РДА Хмельницької області	20
2.2. Динаміка показників забезпечення соціального захисту населення у Краси́лівському районі у контексті дотримання сучасних соціальних стандартів	29
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ	40
3.1. Перспективи трансформації системи фінансового забезпечення соціального захисту населення	40
3.2. Обґрунтування переваг від впровадження електронних сервісів та інформаційних технологій у сфері соціального захисту населення	48
3.3. Удосконалення взаємодії Управління соціального захисту населення Красилівської РДА Хмельницької області з органами місцевого самоврядування	56
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68

ВСТУП

Актуальність теми. Соціально-ринкова економіка являє собою такий соціально-економічний устрій, за якого держава активно сприяє розвитку вільної конкуренції на ринках праці, капіталів, товарів і послуг, послабленню конфліктів між найманими працівниками і роботодавцями, а також проводить політику підтримки соціально незахищених верств населення.

З огляду на відмінності культурного і політичного статусу, своєрідність менталітету, історичні особливості та інші чинники, різні держави по-різному вирішують питання про співвідношення цінностей соціальної справедливості і свободи. Але, незважаючи на відмінності національних моделей, така економічна система незмінно гарантує громадянам гідний рівень життя, надійний соціальний захист, мінімізацію соціальних ризиків, умови для самореалізації творчого потенціалу тощо.

Здійснення ефективної політики соціального захисту населення вимагає створення відповідного фінансового механізму її реалізації, здатного забезпечити істотне підвищення добробуту кожного громадянина України [11; 18, с. 63]. У свою чергу, важливим є поглиблення теоретико-методологічних засад фінансового забезпечення системи соціального захисту населення як вагомий складовий регуляторного механізму фінансової політики країни, що надасть змогу посилити взаємозв'язок фінансового регулювання з динамікою соціально-економічного розвитку [1, с. 9].

Питання становлення і розвитку соціально орієнтованої ринкової економіки є предметом досліджень багатьох науковців. Важливим напрямом досліджень є розробка системи соціального захисту населення, соціального страхування та їх фінансового забезпечення. У цій сфері опубліковані наукові праці таких вчених, як О. Бендасюк [2], В.Г. Бульба та О.В. Євтухов [6], О.І. Данилюк [11], Р.Є. Демчак [12], К.В. Денисенко [13], О.В. Длугопольський [14], К.В. Дубич [15], В.В. Лаврухін [25–26], Г. Лопушняк [29], Л.Б. Мартинова [32], О.В. Марценюк [33], О.В. Насібова

[36–40], А.Ю. Огінська [42], Л.В. Осіпова, Н.В. Грицик і В.Г. Плахтій [43; 44], О.О. Кочемировська та О.М. Пищуліна [45], К.В. Павлюк і О.В. Степанова [46], Ю.А. Романовська і Л.В. Солоненко [67], О.Й. Хомин та О.І. Бутрин [79], Н. Шаманська [80] та ін.

Обґрунтуванню напрямів удосконалення фінансового забезпечення системи соціальної підтримки населення України присвятили дослідження Л.Б. Баранник [1], Г.В. Герасименко [8], С.О. Рибак [65]; аналіз стану і тенденцій розвитку бюджетного фінансування соціального забезпечення в Україні виконали І.В. Гнидюк та О.В. Гайдей [9], З. Лободіна [28], М.І. Мальований [30–31], І.П. Сидор [68]; основні напрями фінансування соціальної сфери висвітлює Л.А. Гордієнко [10]; авторську структуру вітчизняного фінансового механізму системи соціального захисту населення запропонував О.Б. Жук [18]; авторські підходи до вдосконалення наповнення бюджету та оптимального фінансування соціальної сфери сформулювали І.Г. Крупельницька, Т.В. Євась, О.А. Жукова і С.Л. Яблочников [22; 81]; основні джерела фінансування соціального захисту населення обґрунтували М.М. Кудінова та В.В. Варук [23]; особливості фінансового забезпечення соціального страхування проаналізував О.О. Кундицький [24]; взаємозв'язок елементів фінансових відносин у системі соціальної сфери, а також синергію складових соціальної і бюджетної політики держави відобразила І.М. Пріхно [48–50]; дослідження теоретико-прикладних аспектів системи фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні у контексті євроінтеграційних процесів виконала В.Б. Тропіна [71]; загальні обсяги, динаміку і структуру сукупних видатків на соціальний захист в Україні проаналізувала О.Б. Яфінович [82]; напрями подальшого реформування системи фінансування соціального захисту і соціального забезпечення обґрунтовують Л.В. Лисяк [27], Д.А. Міщенко і Л.О. Міщенко [34], В.В. Роледерс і Г.С. Кукель [66], В.Р. Філіпчук [72–74]; Н. Пігуль, О. Люта, А. Бойко [47] розрахували додатковий обсяг фінансових ресурсів, необхідний для забезпечення стабільного розвитку соціальної сфери.

Разом з тим, актуальними залишаються питання впровадження сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій та забезпечення злагодженої взаємодії Управління соціального захисту населення з органами місцевого самоврядування для підвищення оперативності задоволення соціальних потреб населення.

Мета та завдання роботи. Метою магістерської роботи є систематизація теоретико-методологічних положень та обґрунтування практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення системи соціального захисту населення в умовах становлення соціально орієнтованої ринкової економіки.

Для досягнення поставленої мети визначені такі завдання:

- 1) систематизувати концептуальні основи реалізації соціального захисту населення;
- 2) дослідити концептуальні аспекти формування системи соціального страхування;
- 3) проаналізувати зміст діяльності Управління соціального захисту населення Красилівської РДА Хмельницької області;
- 4) оцінити динаміку показників забезпечення соціального захисту населення у Красилівському районі;
- 5) окреслити перспективи трансформації системи фінансового забезпечення соціального захисту населення на засадах поєднання державних гарантій і самозабезпечення населення;
- 6) обґрунтувати переваги від впровадження електронних сервісів та інформаційних технологій у сфері соціального захисту населення;
- 7) довести доцільність в умовах децентралізації управління соціальною сферою більш тісної взаємодії Управління соціального захисту населення з органами місцевого самоврядування.

Об'єкт дослідження – система соціального захисту населення Красилівського району Хмельницької області.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти удосконалення системи соціального захисту в умовах становлення соціально орієнтованої ринкової економіки.

Методи дослідження. У ході дослідження використані такі наукові методи: абстрактно-логічний метод – для з’ясування сутності понять “соціальний захист населення”, “соціальні ризики”, “соціальне страхування”; порівняння – для з’ясування відмінностей у моделях соціального захисту різних країн; аналізу, синтезу та моделювання – для обґрунтування напрямів удосконалення соціального захисту населення; гіпотетично-дедуктивний метод – для формулювання і подальшої перевірки робочих гіпотез.

Інформаційна база дослідження. У процесі дослідження використані: теоретико-методологічні положення, що висвітлюються у монографіях, наукових статтях та інших фахових публікаціях, присвячених функціонуванню системи соціального захисту населення; законодавча база у сфері соціального захисту, державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій; статистичні дані, що характеризують рівень соціального захисту населення Красилівського району; документальні джерела, що характеризують діяльність Управління соціального захисту населення.

Практичне значення одержаних результатів. Надані рекомендації щодо удосконалення системи соціального захисту населення дозволять підвищити ефективність взаємодії Управління соціального захисту населення Красилівської РДА з органами місцевого самоврядування, більш продуктивно використовувати можливості сучасних інформаційно-комп’ютерних технологій для задоволення соціальних потреб громадян.

Структура магістерської роботи включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Концептуальні основи реалізації соціального захисту населення

Вживання терміна “соціальний захист” пов’язане з необхідністю захищатися від соціальних ризиків, під якими розуміються небезпеки та загрози, що обмежують економічну самостійність, соціальне благополуччя та обумовлюють погіршення соціального становища людини [6, с. 210].

Появу терміна “соціальний захист” пов’язують з прийняттям закону від 14 серпня 1935 року про соціальне забезпечення (“Social Security Act”) у США. Цим нормативним актом держава намагалася зменшити соціальну напругу і підтримати людей похилого віку, безробітних, а також підвищити добробут населення. Але існує точка зору, що соціальний захист на постійній основі на державному рівні було застосовано вперше у 1881 р. в Німеччині: німецький кайзер оприлюднив послання щодо права робітників на соціальний захист, на підставі чого рейхстаг видав три закони про соціальне страхування: у випадку захворювання, від нещасного випадку, за інвалідністю і старістю [3, с. 37].

У міжнародних правових актах та у законодавстві європейських країн вживаються терміни “соціальне забезпечення” (social security) і “соціальний захист” (social protection). Вони або вважаються рівнозначними, або соціальний захист розуміється як більш широке поняття. Міжнародна організація праці визначає поняття “соціальний захист” як загальну базову соціальну підтримку всіх громадян, незалежно від внесків або тривалості їх трудового стажу.

В українському суспільстві завжди існували форми прояву соціальної підтримки, але поняття “соціальний захист” почало вживатися на етапі формування ринкової економіки, коли з’явилася необхідність нейтралізації

надмірної диференціації у розподілі доходів, фінансового забезпечення соціальних гарантій з метою послаблення соціальної напруги, недопущення соціальних конфліктів та створення соціальних амортизаторів ринкових ризиків [39, с. 36].

Загалом, при формулюванні дефініції соціального захисту слід враховувати два ключових аспекти: по-перше, він є сукупністю заходів, які реалізує держава стосовно осіб, які потрапили під вплив соціальних ризиків; по-друге, метою соціального захисту є нейтралізація негативних наслідків реалізації соціальних ризиків для добробуту індивіда та повернення його (добробуту) до стандартів, прийнятих у відповідному суспільстві [42, с. 133].

Так, до соціальних ризиків відносять втрату постійного джерела доходу у випадку: безробіття; непрацездатності внаслідок хвороби, нещасного випадку, старості, вагітності, необхідності догляду за дітьми; смерті годувальника тощо. Зазначені ризики є масовими, виникають внаслідок певних подій, які відомі й мають постійний, передбачуваний характер. Вони, як правило, мало залежать від поведінки окремої особи і визначаються, переважно, соціальними та економічними умовами. Законодавчо затверджений їхній перелік та механізм забезпечення характеризує стан соціального захисту у кожній країні [70, с. 402].

Найважливішими елементами системи соціального захисту є об'єкти і суб'єкти, зміст яких розкривається у цілях, завданнях, принципах, функціях, інструментах, формах реалізації, сферах регулювання. Так, суб'єктами соціального захисту є: індивід, домогосподарство, держава, підприємства, установи та організації, громадські об'єднання, у т. ч. благодійні організації, міжнародні інституції, діяльність яких спрямована на забезпечення соціального захисту.

Завдяки сукупності визначених елементів соціального захисту, між якими є закономірний зв'язок або взаємодія, здійснюється реалізація основної мети соціального захисту – забезпечуються умови для нормальної життєдіяльності кожної людини, незалежно від структури потреб і інтересів,

а також підтримка та захист її від впливу соціальних ризиків, що досягається через реалізацію функцій соціального захисту населення та за умови дотримання певних принципів [39, с. 37]. В основу розробки стратегії й тактичних пріоритетів політики соціального захисту, на думку А.Ю. Огінської, має бути покладений безпековий принцип: їх вихідним етапом має стати ґрунтовне оцінювання найбільш небезпечних соціальних ризиків, які у разі їх ігнорування здатні трансформуватись у загрози суспільній стабільності [42, с. 133]. Відповідно, інша мета соціального захисту передбачає підтримку суспільної стабільності, тобто попередження соціальної напруги, яка може виникнути у зв'язку з майновою, культурною, расовою, соціальною нерівністю.

Досягнення стратегічних і тактичних пріоритетів соціального захисту населення неможливе без розбудови відповідного механізму їх реалізації у розрізі трьох складових: правової, організаційної та фінансової підсистем.

Правова підсистема має передбачати розробку і затвердження комплексу нормативно-правових актів, що формують юридичне підґрунтя для прийняття практичних рішень, а саме: визначають коло осіб, на яких поширюються заходи соціального захисту, та принципи його надання; врегульовують сфери відповідальності самих індивідів, суб'єктів господарювання і держави (у т. ч. центральних органів влади, місцевого самоврядування) у царині соціального захисту; закріплюють види та форми матеріальної, фінансової та інших видів допомоги, які надаються в рамках реалізації заходів соціального захисту, та ін.

Організаційна підсистема механізму реалізації соціального захисту має передбачати формування мережі органів загальної та спеціальної компетенції у сфері соціального захисту населення, розподіл повноважень і відповідальності між різними рівнями адміністративно-територіального устрою та ін.

Фінансовий механізм реалізації соціального захисту населення передбачає формування джерел фінансових ресурсів, що спрямовуються на

виконання відповідних програм і заходів, а також обґрунтований вибір методів, форм та важелів їх використання [42, с. 134].

Побудова вітчизняної моделі соціального захисту вимагає комплексного підходу, що передбачатиме урахування чинників внутрішнього і зовнішнього характеру, формування відповідного правового, організаційного та фінансового базису (рисунок 1.1). Очевидно, що в основу цієї моделі має бути покладена певна наукова концепція, що виступатиме теоретичним підґрунтям для розробки відповідної економічним та соціальним реаліям стратегії і тактики соціального захисту.

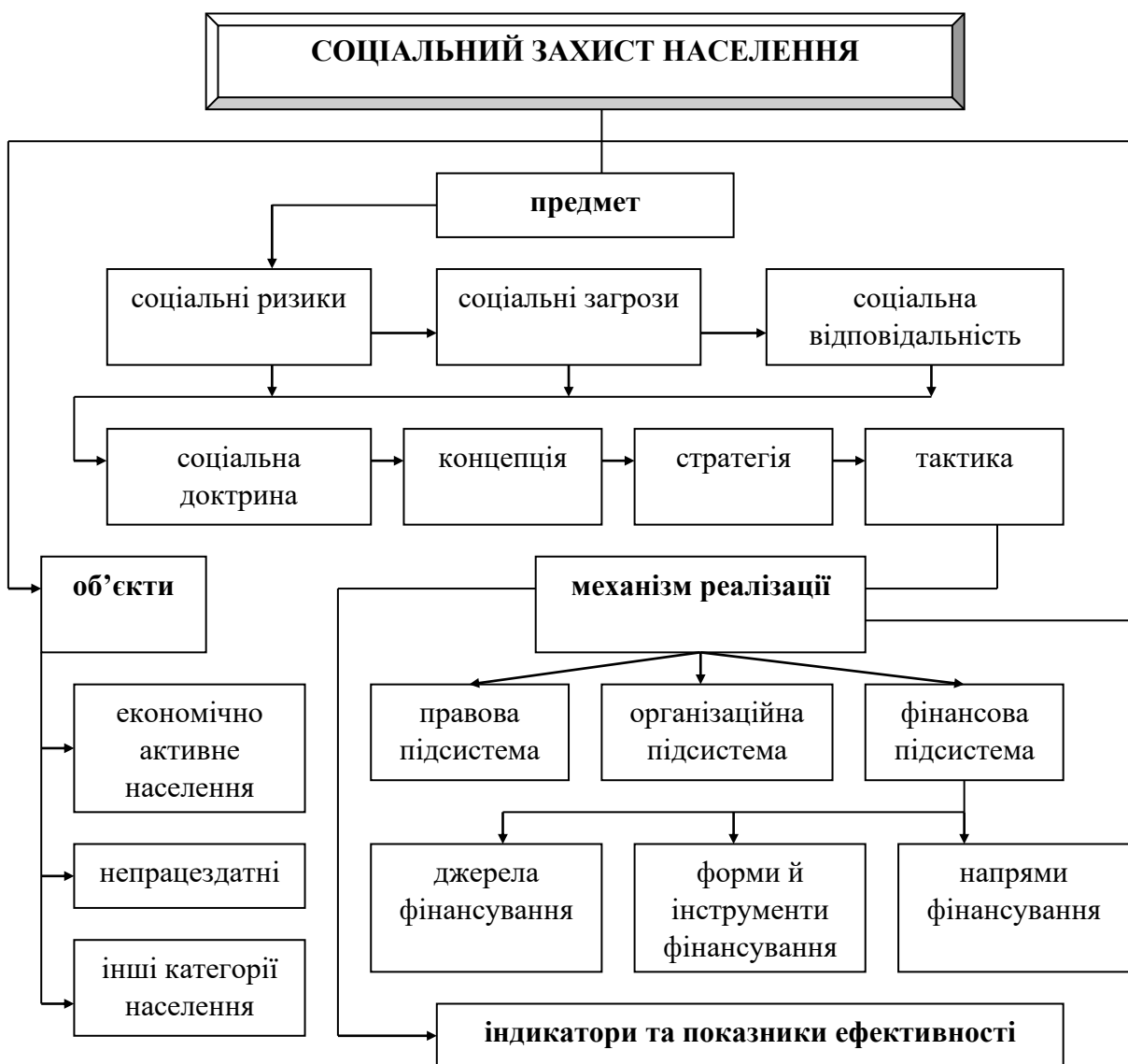

Рисунок 1.1 Концептуальна модель системи соціального захисту населення

Джерело: [42, с. 132]

Безпосередньо методи фінансового забезпечення реалізуються через три основні форми соціального захисту, що зображені на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2 Основні форми соціального захисту населення

Джерело: [76, с. 58]

До універсальних заходів соціального захисту населення належать різні форми матеріальної, фінансової чи іншої підтримки громадян, актуальні для значної частини населення у соціально-економічних обставинах, що склалися.

Важливим напрямом фінансування соціального захисту непрацездатних осіб є здійснення заходів, спрямованих на їх інтеграцію до активного суспільного життя (наприклад, забезпечення інвалідів засобами реабілітації).

Фінансування соціального захисту економічно активного населення включає видатки на соціальні трансферти та соціальні послуги безробітним, сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, молоді та ін. Головним принципом соціального захисту працездатних осіб має бути його тимчасовий і мотиваційний характер.

Аналіз витрат на соціальний захист у європейських країнах дозволив систематизувати зарубіжний досвід в означеній сфері (рисунок 1.3).

Рисунок 1.3 Види витрат на соціальний захист у зарубіжній практиці

Джерело: [76, с. 59]

Слід зазначити, що в останні роки у багатьох країнах світу спостерігається послаблення соціальної ролі держави, що викликано, насамперед, кризою державних фінансів. На сучасному етапі можна констатувати, що у більшості країн з розвинутою ринковою економікою в інституціональній структурі соціального забезпечення ключове місце займає соціальне страхування, яке здійснюють як самі фізичні особи, так і роботодавці.

Також у більшості країн світу поступово переходять до системи перерозподілу, що здійснюється не від багатих до бідних або від однієї групи до інших, а від однієї фази життєвого циклу індивіда до іншої. Тобто все більшого значення набувають розподільчі відносини, які базуються на самозабезпеченні свого особистого захисту кожним індивідом шляхом формування різноманітних фондів фінансових ресурсів.

Таким чином, оптимального фінансового забезпечення соціального захисту можна досягти лише за гармонійного розвитку усіх його форм [11].

1.2. Концептуальні засади формування системи соціального страхування

Важливим напрямом розвитку ризик-менеджменту в Україні є формування національної системи соціального страхування. Прихильники економічної теорії під соціальним страхуванням розуміють різні види допомоги нужденним членам суспільства за рахунок державних фондів споживання. У широкому розумінні соціальне страхування розглядається як система інститутів, що забезпечують компенсацію наслідків змін матеріального становища громадян внаслідок втрати роботи, інвалідності, хвороби, травми, настання старості. Із соціальних позицій соціальне страхування – це форма соціального захисту, яка дозволяє у випадку настання соціального ризику зберегти необхідні стандарти рівня та якості життя, а отже, і соціальний статус [41, с. 57]. Відтак, соціальне страхування уможливорює матеріальну підтримку непрацездатних громадян за рахунок фондів, сформованих працездатними членами суспільства.

Соціальному страхуванню притаманна низка особливостей, що відрізняють його з-поміж інших форм фінансування соціального захисту: по-перше, солідарність у межах суспільства (забезпечення безробітних за рахунок працюючих, непрацездатних – за рахунок працездатних); по-друге, поєднання кількох рівнів перерозподільчих відносин (у межах життя людини, між людьми одного покоління, між різними поколіннями); по-третє, джерелом коштів для фінансування виступають страхові внески; по-четверте, це умовно безповоротне та безвідплатне виділення коштів, оскільки право на матеріальне забезпечення за соціальним страхуванням отримують лише ті громадяни, які сплачували страхові внески (у випадку бюджетного фінансування право на матеріальне забезпечення чи соціальні послуги не залежить від того, чи сплачувала особа податки). Зрештою, у соціальному страхуванні існує чітка залежність між параметрами матеріального забезпечення й розмірами сплачених страхових внесків [42, с. 135].

Серед суб'єктів системи соціального страхування особливе місце посідає держава, яка виступає страховиком та бере на себе відповідальність

за ефективне функціонування фондів соціального страхування. Також на страховому ринку діють недержавні організації, які доповнюють його асортимент страховими послугами.

Основною функцією соціального страхування є компенсаційна – відшкодування страхувальником нанесених збитків. Превентивна функція передбачає фінансування зі страхового фонду профілактичних заходів щодо запобігання шкідливому впливу стихійних сил природи та інших негативних наслідків (на відміну від соціального забезпечення, яке надається тільки у несприятливих життєвих ситуаціях). Контрольна функція виявляється у тому, що страхові фонди мають цільову спрямованість: страхові внески акумулюються для поставленої цілі і використовуються у чітко визначених випадках. Важливе місце займає також функція сприяння розвитку економіки, оскільки до доходів спеціального фонду Державного бюджету України зараховується збір на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття [35, с. 99–100].

Обов'язкове соціальне страхування – це різновид державних соціальних гарантій, які забезпечуються через цільові позабюджетні (державні або суспільні) фонди. Розрізняють загальне обов'язкове страхування, що поширюється на всіх осіб, які працюють за трудовим договором або контрактом, та обов'язкове професійне страхування – поширюється на осіб, які працюють на місцях з підвищеним рівнем травматизму, небезпечними і несприятливими умовами праці.

Добровільне соціальне страхування ґрунтується на принципах колективної солідарності і взаємодопомоги за відсутності підтримки держави. Його ознаками є демократизм в управлінні страховими фондами, найбільш повна реалізація принципів самоврядування та соціального партнерства, тісна залежність страхових виплат і програм від рівня доходів страхувальників [41, с. 58].

У більшості європейських країн система соціального страхування є типовою, відмінності полягають лише у розмірі обов'язкових платежів на

соціальне, пенсійне і медичне страхування, способі стягнення таких платежів і розподілі податкового навантаження між найманими працівниками та роботодавцями [35, с. 100–101]. Водночас, на розвиток системи соціального страхування у державі впливають різні чинники: соціально-політична ситуація; демографічний стан; інвестиційний клімат; фінансовий стан домогосподарств та зайнятість населення тощо [4].

За результатами вивчення зарубіжного досвіду можна виділити концептуальні засади, на яких повинна базуватися система соціального страхування: обов'язковий характер основних видів соціального страхування; частковий принцип участі працівників і роботодавців у фінансуванні соціального страхування за додаткової участі держави; акумулювання страхових внесків у спеціальних фондах; інвестування надлишкових коштів, які надходять від страхових внесків, з метою отримання додаткових доходів; набуття права на матеріальні виплати залежно від страхового стажу; узалежнення розмірів страхових внесків від заробітку чи доходів застрахованих осіб, а мінімальних пенсій і виплат – від прожиткового мінімуму; фінансування страхових випадків виробничих і професійних захворювань переважно за рахунок роботодавців; комплементарний характер застосування форм добровільного соціального страхування [19, с. 180–182].

Згідно з Законом України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування” [57], соціальне страхування реалізується у вигляді системи прав, обов'язків і гарантій та передбачає надання соціального захисту у вигляді матеріального забезпечення громадян у разі хвороби, втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел.

Залежно від страхового випадку в Україні визначені різні види загальнообов'язкового державного соціального страхування. Управління

відповідними видами соціального страхування здійснюється спеціальними фондами, які контролюють формування та використання ресурсів, забезпечують фінансування у разі настання страхових випадків.

Фінансове забезпечення соціального захисту громадян має багатоканальну структуру (рисунок 1.4) і здійснюється шляхом перерозподілу частини вартості ВВП на основі соціальної солідарності, що передбачає взаємну допомогу всіх учасників системи соціального захисту. Така взаємодопомога реалізується у вигляді перерозподілу коштів між різними соціально-економічними та соціально-демографічними групами населення.

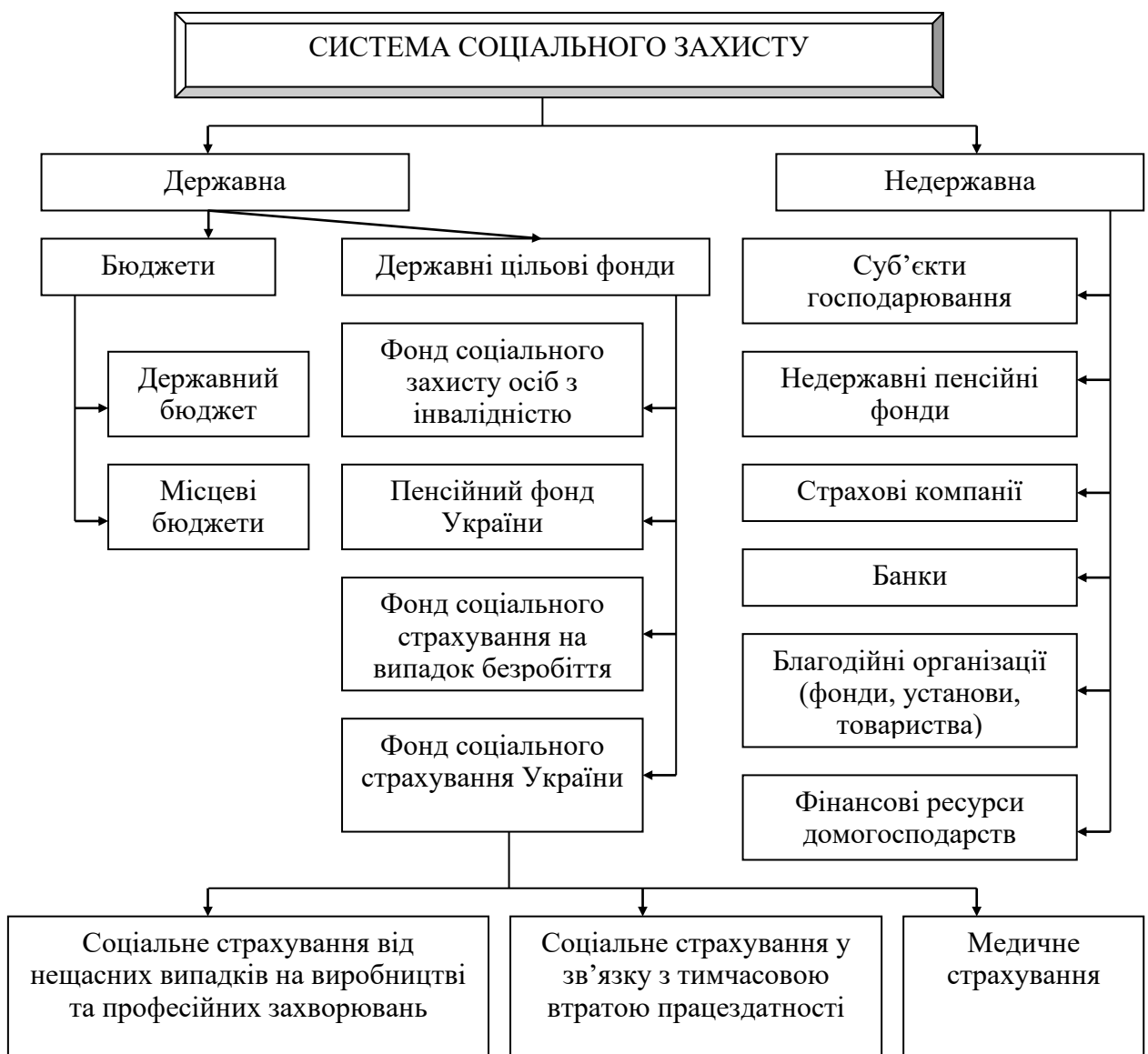

Рисунок 1.4 – Інституційно-функціональна система фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні

Джерело: [39, с. 39]

Створена в Україні система соціального страхування хоча в цілому і відповідає умовам ринкової економіки, однак за своїм змістом не є страховою у класичному розумінні, оскільки зберігає і виконує функції соціального забезпечення (допомоги) – розмір страхових внесків не узгоджується з рівнем соціального і професійного ризику, обсягом прав і гарантій страхувальників та застрахованих, має місце їх відчуженість від участі в управлінні фондами тощо [35, с. 102]. Ситуацію ускладнює дефіцит фінансових ресурсів, обумовлений високим рівнем тінізації економіки, ухиленням від сплати страхових внесків, низьким рівнем зайнятості. Внаслідок цього система соціального страхування потребує значних за обсягами трансфертів з державного бюджету на збалансування доходів і видатків [78, с. 60].

Оскільки система соціального страхування тісно пов'язана з питаннями оплати праці, податковою системою, політичною ситуацією, станом ринку праці, демографічними проблемами тощо, її реформування повинне мати комплексний економічний характер [16, с. 569] та охоплювати такі напрями:

- 1) забезпечення більш тісного зв'язку між розміром страхових виплат та страхових внесків;
- 2) скорочення кількості фондів соціального страхування, завдяки чому зменшаться витрати на утримання соціальної системи;
- 3) збереження самоврядного статусу соціальних страхових фондів, управління якими здійснюють соціальні партнери (профспілки і роботодавці) з одночасним посиленням функцій державного нагляду;
- 4) інституційне і функціональне розмежування системи страхування на випадок безробіття та служб зайнятості, системи пенсійного страхування та системи державних допомог;
- 5) виключення контролюючих функцій фондів соціального страхування стосовно платників внесків;
- 6) легалізація трудових відносин та зменшення єдиного соціального внеску за умови збереження гарантій зі страхових виплат;
- 7) максимальна орієнтація системи страхування на забезпечення громадян страховими виплатами і відповідними соціальними послугами;
- 8) реальне відокремлення страхових коштів від державного бюджету;
- 9) підготовка інституційної бази для загальнообов'язкового медичного страхування [5, с. 133].

РОЗДІЛ 2

ОЦІНЮВАННЯ ДІЄВОСТІ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ У КРАСИЛІВСЬКОМУ РАЙОНІ

2.1. Аналіз змісту діяльності Управління соціального захисту населення Красилівської РДА Хмельницької області

Управління соціального захисту населення Красилівської районної державної адміністрації (далі Управління) є структурним підрозділом виконавчого комітету міської ради, підзвітним та підконтрольним міському голові та Департаменту соціального захисту населення обласної державної адміністрації України.

Управління обслуговує чотири об'єднаних громади: одну міську громаду, одну селищну громаду та 23 сільських рад, які об'єднують 95 населених пунктів та підпорядковані Красилівській районній раді. Чисельність населення району – 34408 осіб.

Основними завданнями Управління є:

- реалізація державної політики у сфері захисту соціально незахищених громадян на території району;
- правильне і своєчасне призначення та виплата встановлених законодавством державних пенсій і допомоги;
- надання адресної соціальної допомоги і підтримки малозабезпеченим громадянам і сім'ям з дітьми, призначення та виплата цільової грошової допомоги на прожиття, здійснення компенсаційних заходів соціального захисту населення;
- здійснення разом з відповідними місцевими органами державної виконавчої влади і органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями комплексних програм поліпшення обслуговування осіб з інвалідністю, одиноких непрацездатних громадян, а також престарілих та всебічний розвиток надомних форм їх обслуговування, здійснення контролю за наданням послуг із соціального захисту;

- забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю, сприяння здобуттю ними освіти і кваліфікації на рівні, що відповідає їхнім здібностям і можливостям.

Метою діяльності Управління є провадження соціальної політики держави, яка полягає в наданні соціальних пільг та допомог, компенсацій та інших видів соціальних виплат, встановлених законодавством, забезпечення соціального захисту пільгових категорій населення, забезпечення реалізації державної політики зайнятості на відповідній території.

Організаційна структура установи (рисунок 2.1) складається з таких відділів: відділ прийому громадян, діяльність якого забезпечують 6 осіб; відділ обробки документів (6 осіб); відділ виплати та забезпечення (6 осіб); відділ забезпечення виконавчої діяльності (1 особа); фінансовий відділ (2 особи); сектор державних соціальних інспекторів (1 особа); відділ праці, сімейної політики та соціального обслуговування осіб з інвалідністю, ветеранів війни, праці та постраждалих внаслідок аварії ЧАЕС (7 осіб).

Рисунок 2.1 Організаційна структура Управління соціального захисту населення Красилівської РДА

Примітка: складено автором на основі документальних джерел Управління соціального захисту населення Красилівської РДА Хмельницької області

Така структура дозволяє здійснювати контроль за виконанням всіх функцій установи, оскільки кожен відділ має свого безпосереднього керівника, який несе відповідальність за діяльність свого підрозділу перед начальником управління. Кожен відділ забезпечує виконання певних функцій.

Відділ прийому громадян:

- здійснює прийом документів для призначення усіх видів державних соціальних допомог (щомісячної адресної безготівкової субсидії для відшкодування населенню витрат на оплату за користування житлом або його утримання та комунальні послуги; житлової субсидії готівкою населенню на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива; державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, допомоги сім'ям з дітьми; державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю; грошової допомоги малозабезпеченій особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, на догляд за нею; державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю I державної соціальної допомоги на догляд; державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях; тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме; надбавки на догляд одинокій особі, яка досягла 80 років; компенсації фізичним особам, які надають фізичні послуги; одноразової винагороди жінкам, яким присвоєно почесне звання "Мати-героїня"; одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми (далі-соціальні допомоги));

- надає консультації з питань прийому документів для призначення усіх видів компенсацій, пільг, соціальної допомоги та послуг у сільській місцевості, у т. ч. шляхом організації роботи "мобільного соціального офісів";

- забезпечує видачу посвідчень згідно з Законом України “Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку”, “Про жертви нацистських переслідувань”, “Про ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”, “Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю” та “Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю”;

- координує та здійснює методичне забезпечення діяльності уповноважених осіб виконкомів селищної і сільських рад;

- інформує громадські організації, потенційних отримувачів соціальних допомог, пільг та надає роз’яснення з усіх питань, пов’язаних з оформленням соціальних допомог, компенсацій, пільг;

- розглядає листи, заяви, скарги громадян з питань надання соціальних допомог, пільг;

- забезпечує захист персональних даних;

- забезпечує підготовку матеріалів та пропозицій для розгляду звернень громадян на засіданнях районної комісії з питань призначення усіх видів державної соціальної допомоги громадянам та на засіданнях районної комісії щодо включення до Єдиного державного автоматизованого реєстру осіб, які мають право на пільга інформації про пільговиків за фактичним місцем проживання;

- забезпечує проведення засідань районної комісії з питань координації діяльності з надання населенню житлових субсидій за спрощеним порядком;

- забезпечує взаємодію з підприємствами, що надають житлово-комунальні послуги, відділами управління соціального захисту населення, та населенням з усіх питань, пов’язаних з наданням соціальних допомог, пільг;

- забезпечує надання статистичної звітності з питань діяльності відділу;

- здійснює ведення справ, в яких зберігаються матеріали, необхідні для призначення соціальних допомог, пільг та їх збереження в спеціальному приміщенні (архіві);

- організує проведення інвентаризації особових справ отримувачів соціальних допомог.

Основні функції відділу обробки документів:

- здійснює призначення усіх видів соціальних допомог;
- сприяє громадянам в одержанні документів, необхідних для призначення окремих видів допомог, субсидій та надання пільг;
- проводить електронні звірки інформації з організаціями-надавачами послуг щодо витрат, пов'язаних з наданням пільг окремим категоріям громадян, з відомостями, що містяться в Єдиному державному автоматизованому реєстрі осіб, які мають право на пільги;
- здійснює контроль відповідно до чинного законодавства за цільовим використанням коштів, спрямованих на надання державних соціальних допомог та інших видів соціальної підтримки, передбачених законодавством України;
- проводить інформаційно-роз'яснювальну роботу серед населення з питань, що належать до компетенції відділу;
- проводить підготовку та подає в установленому порядку аналітичні матеріали і статистичну звітність з питань, що належать до компетенції відділу.

Відділ виплати та забезпечення проводить виплату усіх видів державних соціальних допомог.

Відділ забезпечення виконавчої діяльності:

- здійснює аналітичне та організаційне забезпечення діяльності управління при виконанні ним функцій, покладених згідно з розподілом функціональних повноважень в межах райдержадміністрації;
- забезпечує дотримання та контроль структурними підрозділами управління вимог інструкцій управління, регламентів, національних стандартів;
- організовує правову роботу, спрямовану на правильне застосування, неухильне дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства;
- представляє інтереси Управління у судах;
- забезпечення функціонування комп'ютерної техніки та програмних засобів управління.

Основні завдання фінансового відділу:

- ведення бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності управління та складання звітності;
- відображення у документах достовірної та у повному обсязі інформації про господарські операції і результати діяльності, необхідної для оперативного управління бюджетними призначеннями (асигнуваннями) та фінансовими і матеріальними (нематеріальними) ресурсами;
- забезпечення дотримання бюджетного законодавства при взятті бюджетних зобов'язань, своєчасного подання на реєстрацію зобов'язань, здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань, достовірного та у повному обсязі відображення операцій у бухгалтерському обліку та звітності.

Сектор державних соціальних інспекторів є структурним підрозділом Управління і виконує такі функції:

- перевірка достовірності та повноти інформації про доходи і майновий стан осіб, які входять до складу сім'ї, що звертаються за призначенням державної соціальної допомоги;
- складання актів за підсумками перевірки щодо правильності призначення державної соціальної допомоги;
- здійснення моніторингу призначення та виплати державної соціальної допомоги і проведення аналізу причин порушення законодавства з питань надання державної соціальної допомоги;
- підготовка пропозицій щодо припинення надання державної соціальної допомоги, позбавлення права на продовження строку її надання, зменшення розміру допомоги у випадках, передбачених законодавством;
- надання фізичним та юридичним особам консультацій та рекомендацій з питань призначення державної соціальної допомоги;
- проведення роз'яснювальної роботи серед населення, в т. ч. через засоби масової інформації, з питань надання державної соціальної допомоги та субсидій;

- співпраця з місцевими органами державної служби зайнятості, державними органами нагляду за охороною праці, профспілковими та громадськими організаціями у вирішенні питань соціального захисту населення.

Спеціалістами відділу праці, сімейної політики та соціального обслуговування осіб з інвалідністю, ветеранів війни, праці та постраждалих внаслідок аварії ЧАЕС здійснюється:

- аналіз виконання державних соціальних гарантій у сфері оплати праці та нормування праці, середнього рівня заробітної плати по району, ситуації в соціально-трудоій сфері міста, використання робочої сили та професійного навчання кадрів на виробництві;

- забезпечення у межах своїх повноважень дотримання законодавства з питань колективно-договірного регулювання соціально-трудоих відносин;

- контроль за забезпеченням соціального захисту працівників підприємств, установ та організацій усіх форм власності та на виробництвах фізичних осіб-підприємців, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці, якістю проведення атестації робочих місць щодо їх відповідності нормативно-правовим актам, наданням працівникам відповідно до чинного законодавства пільг та компенсацій за роботу в шкідливих умовах;

- забезпечення підготовки та перевірки матеріалів для роботи районних комісій;

- розгляд звернень громадян, підприємств, установ, організацій з питань, що стосуються діяльності відділу, вжиття відповідних заходів для усунення причин, які викликають скарги, забезпечення виконання вимог законодавства України про доступ до публічної інформації;

- забезпечення реалізації державної політики з питань соціального захисту населення, підтримки сім'ї, попередження насильства в сім'ї;

- забезпечення рівності прав чоловіків та жінок, протидії торгівлі людьми, виконання програм і здійсненням заходів у цій сфері;

- реалізація заходів та програм, спрямованих на пропагування сімейних цінностей, підвищення рівня правової обізнаності, соціального і правового

захисту сімей, надання у межах компетенції підприємствам, установам та організаціям, об'єднанням громадян та окремим громадянам методичної і практичної допомоги та консультацій з питань запобігання насильству в сім'ї;

- координація роботи з питань здійснення опіки та піклування над повнолітніми недієздатними особами та особами, дієздатність яких обмежена;
- здійснення контролю за правильністю призначення і виплати пенсій;
- забезпечення контролю за відшкодуванням виявлених переплат пенсій.

Відділ проводить роботу щодо правильності відшкодування пільг громадянам, які постраждали в наслідок аварії на ЧАЕС, розрахунки з організаціями за надані послуги громадянам зазначеної категорії, доплату за роботу на радіоактивно забруднених територіях, нарахування компенсації сім'ям з дітьми та видатків на безплатне харчування дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, компенсації за шкоду, заподіяну здоров'ю та допомоги на оздоровлення у випадку звільнення, відшкодування пільгового проїзду один раз на рік залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом.

Основним напрямом діяльності Управління є надання соціальної допомоги незахищеним верствам населення у вигляді грошових виплат та компенсацій. Загальна кількість звернень до Управління, які зареєстровані спеціалістами відділ прийому громадян, за 10 місяців 2020 року складає 5573 осіб. Протягом цього періоду за призначенням субсидії на тверде паливо та скраплений газ звернулося 358 домогосподарств, за призначенням субсидії на житлово-комунальні послуги – 1137 сімей, для отримання пільг на житлово-комунальні послуги – 225 сімей.

За призначенням державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям звернулось 1650 осіб, допомоги на дітей одиноким матерям – 790, грошової допомоги малозабезпеченій особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, на догляд за нею – 504, допомоги при народженні дитини – 340, допомоги по вагітності та пологах – 191, допомоги фізичним особам підприємцям під час карантину – 89,

допомоги на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях, – 75, надбавки на догляд одинокій особі, яка досягла 80 років, – 71, державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю і державної соціальної допомоги на догляд – 66, державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – 49, допомоги «Муніципальна няня» – 32, тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів – 27; компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги, – 15, допомоги на дітей померлого годувальника – 13, допомоги на поховання – 6, державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю звернулося 6 громадян.

Окрім цього, до спеціалістів відділу праці, сімейної політики та соціального обслуговування осіб з інвалідністю, щодо реалізації індивідуальних програм реабілітації осіб з інвалідністю для забезпечення санаторно-курортними путівками, виплати компенсації за невикористані санаторно-курортні путівки звернулось 24 громадян, видачі технічних засобів реабілітації особам з інвалідністю – 64, направлень на виготовлення протезноортопедичних виробів – 365.

Сектор державних соціальних інспекторів управління за III квартали 2020 року здійснив перевірку достовірності та повноти інформації про доходи і майновий стан 1911 сімей, що зверталися за призначенням державних соціальних допомог та субсидій. З 1911 перевірених справ виявлено 57 порушень на загальну суму 615635,81 грн.

За цими цифрами стоїть колосальна робота, сотні консультацій, тисячі різноманітних довідок, години черг і нервові напруження як заявників, так і спеціалістів з прийому громадян. Особливо яскраво недосконалість процесу звернення громадян проявляється під час карантину – в умовах обмеженого доступу до різних установ, в т. ч. і до самого Управління.

У Конституції України визнано, що людина є найвищою соціальною цінністю в Україні; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Отже, Управління соціального захисту

має націлювати свою діяльність на безперешкодне забезпечення права на соціальний захист громадян, які того потребують.

2.2. Динаміка показників забезпечення соціального захисту населення у Красилівському районі у контексті дотримання сучасних соціальних стандартів

В Україні досить актуальною є проблема гарантування державою хоча б мінімально необхідних умов життя громадянам. У контексті вирішення соціальних питань все частіше у вітчизняній науковій літературі вживається поняття “соціальні стандарти” – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми й нормативи або їх комплекс, на основі яких визначаються рівні основних соціальних гарантій.

Законодавча база щодо розробки та впровадження державних соціальних стандартів і державних соціальних гарантій містить Закон України “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії” [53], Закон України “Про прожитковий мінімум” [60], Закон України “Про мінімальний споживчий бюджет” [58], Закон України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми” [54], Закон України “Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям” [55], Закон України “Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю” [56], Закон України “Про соціальні послуги” [61] та ін.

Згідно з законодавством, базовим соціальним стандартом є прожитковий мінімум. Основою формування прожиткового мінімуму є споживчий кошик, тобто набір товарів і послуг, розрахований за нормами та нормативами споживання, необхідний для забезпеченості людини життєвими засобами.

В Україні для розрахунку прожиткового мінімуму використовується методика, затверджена спільним Наказом Міністерства соціальної політики, Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Державної служби статистики від 03.02.2017 р. № 178/147/31.

Прожитковий мінімум на одну особу, а також окремо для тих, хто належить до основних соціальних і демографічних груп населення, щороку

затверджується Верховною Радою України в законі про Державний бюджет України [52]. Запланований рівень показників прожиткового мінімуму на 2020 рік відображають дані таблиці 2.1 [77, с. 142].

Таблиця 2.1 Показники прожиткового мінімуму в Україні на 2020 рік

Соціальні і демографічні групи населення	Прожитковий мінімум, грн		
	з 01.01.2020 р. до 30.06.2020 р.	з 01.07.2020 р. до 30.11.2020 р.	з 01.12.2020 р. до 31.12.2020 р.
Працездатні особи	2102	2197	2270
Діти віком до 6 років	1779	1859	1921
Діти віком від 6 до 18 років	2218	2318	2395
Особи, які втратили працездатність	1638	1712	1769
Загальний показник	2027	2118	2189

Досить інформативним вважається співвідношення темпів зростання прожиткового мінімуму та індексу споживчих цін (таблиця 2.2) [77, с. 142]. Проаналізовані дані свідчать про те, що динаміка прожиткового мінімуму загалом відповідає індексу споживчих цін (зокрема, у 2019 р. прожитковий мінімум зростав більш високими темпами, що є позитивною ознакою).

Певний інтерес являє інформація щодо реальної динаміки рівня прожиткового мінімуму стосовно динаміки показника ВВП на душу населення (таблиця 2.3) [77, с. 142], що дозволяє максимально нейтралізувати вплив інфляційного чинника та нееквівалентну індексацію доходів відносно рівня інфляції.

Таблиця 2.2 Динаміка співвідношення темпів зростання прожиткового мінімуму та споживчих цін в Україні за 2015–2019 рр.

Рік	Прожитковий мінімум (середньомісячне значення), грн	Індекс (порівняно з попереднім роком)		Перевищення І _{пм} над І _{сц}
		прожиткового мінімуму (І _{пм})	споживчих цін (І _{сц})	
2015	1253	-	-	-
2016	1424	1,14	1,12	+0,02
2017	1623	1,14	1,14	0
2018	1777	1,09	1,10	-0,01
2019	1939	1,09	1,04	+0,05

Таблиця 2.3 Динаміка співвідношення прожиткового мінімуму та ВВП на душу населення

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Прожитковий мінімум, грн /особу	1253	1424	1623	1777	1939
ВВП на одну особу в місяць, грн	3851	4654	5852	7016	7882
Відношення розміру прожиткового мінімуму до ВВП на одну особу в місяць, %	32,5	30,6	27,7	25,3	24,6

Отже, якщо у 2015 р. прожитковий мінімум становив майже третю частину від ВВП на душу населення, то у 2019 р. ця частка скоротилася до 25 %, що може свідчити про зниження рівня захищеності населення від соціальних ризиків.

Протягом останніх років у системі соціального захисту в Україні відбуваються постійні та безперервні зміни. Це зумовлено багатьма чинниками, починаючи від старіння населення, а отже, і збільшення потенційних клієнтів похилого віку, і закінчуючи подіями на сході країни, який спричиняє появу нових категорій населення, які потребують захисту та підтримки від держави (внутрішньо переміщені особи, сім'ї загиблих тощо). Виникає потреба в нових послугах та удосконалення методів їх надання, що тягне за собою необхідність готовності до їх забезпечення.

Маємо ситуацію, коли більшість населення в сучасних умовах на фоні низького рівня доходів, високих темпів інфляції, різкого підвищення цін на товари та тарифів на житлово-комунальні послуги не може реалізувати свої соціально-економічні інтереси, зберегти чи підвищити соціальний статус, отримати кваліфіковану медичну допомогу та якісну освіту. Усе це блокує широку соціальну мобільність, звужує перспективи економічного зростання, суспільного відтворення та стійкого соціального розвитку суспільства. Ми спостерігаємо в Україні процес старіння нації, коли пенсіонери переважають над працездатним населенням.

Моніторинг документальних джерел Управління соціального захисту населення дозволяє простежити динаміку показників забезпечення соціального захисту (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4 Кількість звернень на призначення усіх видів допомог населенню Красилівського району упродовж 2018–2020 рр.

	Назва допомоги	Роки			Темпи приросту, %	
		2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019
1	ДСД малозабезпеченим сім'ям	1499	1318	1650	-12,07	25,19
2	Допомога на дітей одиницями матерям	1147	1021	790	-10,99	-22,62
3	Допомога на догляд за психічно хворим	545	540	504	-0,92	-6,67
4	Допомога при народженні дитини	458	374	340	-18,34	-9,09
5	ДСД на дітей до 6 років, які виховуються в багатодітних сім'ях	-	377	75	-	-80,11
6	Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами	225	186	191	-17,33	2,69
7	Допомога на догляд за престарілим	230	50	-	-78,26	-
8	Допомога переселенцям	145	128	61	-11,72	-52,34
9	Ф.О.П. під час карантину	-	-	89	-	-
9	Надбавка на догляд самотній особі, якій понад 80 років	-	-	71	-	-
10	Тимчасова допомога дітям	83	41	27	-50,60	-34,15
11	ДСД особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю	73	43	75	-41,10	74,42
12	ДСД особам з інвалідністю	70	74	66	5,71	-10,81
13	Допомога на дітей під опікою	54	50	49	-7,41	-2,00
14	ДСД особам, які не мають права на пенсію	23	52	66	126,09	26,92
15	«Муниципальна няня»	-	16	32	-	100
16	Допомоги на поховання учасників бойових дій	20	13	4	-35,00	-69,23
17	Компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги	1	34	15	збільш. у 34 рази	-55,88
18	ДСД на дітей померлого годувальника	2	20	13	збільш. у 10 рази	-35,00
19	Допомоги на поховання особи з інвалідністю з дитинства	8	14	6	75,00	-57,14
20	Недоотримана доплата на поховання особи з інвалідністю	5	3	2	-40,00	-33,33
22	Допомога матері-героїні	3	5	-	66,67	-
23	Допомога при усиновленні	1	2	1	100	-50,00
24	Допомога на дітей сиріт, позбавлених батьківського піклування	1	2	-	100	-
	Разом	4603	4363	4088	-5,21	-6,30
	Житлові субсидії	4506	4298	2053	-4,62	-52,23

Примітка: складено автором на основі даних Управління соціального захисту населення Красилівської РДА

Як бачимо, найбільша частина звернень до управління подається громадянами для отримання субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг. Звернення на державну соціальну допомогу

малозабезпеченим сім'ям становлять близько 40 % від загальної кількості допомог. На другому місці – допомога на дітей одиноким матерям, далі – грошової допомоги малозабезпеченій особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, на догляд за ним. Переважаюча кількість звернень саме на ці допомоги зумовлена необхідністю поновлювати документи кожних шість місяців.

Позитивним явищем є щорічний високий відсоток звернень на допомогу при народженні дитини та допомогу у зв'язку з вагітністю та пологами, що становить, відповідно, 8 та 4 %. По два відсотка звернень займають нові допомоги, які вперше з'явилися у 2020 році, а саме допомога фізичним особам-підприємцям під час карантину та надбавка на догляд самотній особі, яка досягла 80 років. У минулому році такою допомогою була допомога на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях, що становила 8 % від загальних звернень.

Особливої уваги потребує допомога на дітей одиноким матерям, яка становила 30 % від звернень. Після вступу у силу змін, що вносяться до постанов Кабінету Міністрів України відповідно до «порядку обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї (домогосподарства) для усіх видів державної соціальної допомоги», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 р. № 632, відсоток звернень на допомогу одиноким матерям зменшився до 18.

Відповідно до постанови, допомога на дітей одиноким матерям не призначається, якщо у складі сім'ї є працездатні особи, які досягли 18-річного віку станом на початок періоду, за який враховуються доходи, та не працювали, не проходили військової служби, не провадили підприємницької чи професійної незалежної діяльності, не здобували освіти за денною формою здобуття освіти в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, не зареєстровані в центрі зайнятості як безробітні або як такі, що шукають роботу, сумарно більше ніж три місяці протягом періоду, за який враховуються доходи.

Винятком є багатодітні сім'ї та сім'ї, у складі яких є особа з інвалідністю, яка згідно з висновком лікарсько-консультаційної комісії потребує постійного стороннього догляду. Отже, на допомогу втратили право непрацевлаштовані та працюючі «не офіційно», що, як наслідок, в майбутньому приведе до зменшення «фіктивних одиноких матерів», які, проживаючи у громадянському шлюбі з батьком дитини, оформляють статус одинокої матері з метою отримання державної допомоги.

Допомога на дітей одиноким матерям є допомогою, на яку найчастіше звертаються, усвідомлюючи протиправний характер своїх дій. Цей факт зумовлює порушення питання соціальної справедливості. На виплати з бюджету витрачаються мільярди гривень, але гроші отримують не завжди ті, хто справді потребує допомоги. виправити ситуацію важко, бо фіктивних одиноких матерів система соціального захисту не зможе відділити від справжніх.

В Україні у 2002 році допомогу від держави отримували 27,2 тис. одиноких мам. Розмір виплати становив 10 % мінімальної зарплати (на той час 11,8 грн на місяць). На сьогодні максимальна щомісячна виплата на одну дитину одинокої матері становить 2270 грн на кожну дитину. Разом зі збільшенням виплати поступово збільшувалась і кількість одиноких матерів. За період з 2002 по 2012 рр. кількість одиноких матерів збільшилась у 23 рази – до 610,8 тис. Тенденція зберігається і до сьогодні, не є винятком і Красилівська громада.

У 2020 році також починає зменшуватись кількість звернень на відшкодування вартості послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня», яка була запроваджена у січні 2019 року та реалізовувалась у межах пілотного проекту.

Відповідно до «Порядку відшкодування вартості послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня», який затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30 січня 2019 р. № 68, право на допомогу мали усі батьки або опікуни дітей до трьох років, які уклали офіційну угоду з нянею. Надавати послуги могла будь-яка фізична особа-підприємець або

юридична особа, яка може надавати такі послуги і з якою укладено угоду або договір про догляд за дитиною до трьох років. Тобто це няня, яка надає послуги відповідно до договору, декларує свої доходи та платить податки.

Для отримання цієї допомоги потрібно подати простий пакет документів: договір з нянею, платіжні доруччі, які засвідчують, що відбулася оплата між батьками і нянею, свідоцтво про народження. Також є можливість звернення в електронному вигляді: через сайт соціальної політики, Єдиний державний портал, вебпортал електронних послуг.

Нескладна процедура звернення виступила однією з причин зловживання щодо отримання відшкодування вартості послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня». Відома значна кількість випадків, коли батьки дійсно отримували допомогу від держави, але няня була лише за документами. Найчастіше у ролі такої няні були дідусі, бабусі та близькі родичі.

Також в управлінні соціального захисту населення Красилівської РДА мав місце випадок, коли одна фізична особа-підприємець «надавала» послуги «муніципальної няні» для вісьмох сімей, які знаходились як у місті, так і у різних селах району. Причому у договорах були такі ж самі дні та години надання послуги. Після зауважень договори були скориговані, а зазначені сім'ї все ж отримували компенсації, незважаючи на очевидність фіктивності, так як інше не було передбачено законом.

Після затвердження Постанови «Про внесення змін до Порядку відшкодування вартості послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня», компенсація послуги «муніципальна няня» надається отримувачам за умови зайнятості кожного з батьків, опікунів дитини, за винятком отримувачів, які здійснюють догляд за дитиною з інвалідністю, дитиною, хворою на тяжкі захворювання, дитиною, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, якій не встановлено інвалідність, а також отримувачів, у яких одночасно народилось троє і більше дітей. Також внесли зміни і щодо самої

муниципальної няні. Тепер, якщо це няня – фізична особа-підприємець, то одночасно може доглядати не більше трьох дітей, якщо ж юридична особа, то десять дітей. Такі зміни надалі нівелюватимуть вигоду від фіктивних оформлень даної послуги.

Необхідність мінімізації соціальних ризиків у суспільстві потребує ефективної системи соціального захисту та забезпечення. Це, за своєю сутністю, розподільчі відносини, в процесі яких відбувається перерозподіл бюджетних і страхових фондів на потреби соціального забезпечення. Метою цих відносин є вирівнювання матеріального і соціального стану окремих членів суспільства для забезпечення мінімально встановлених норм матеріального забезпечення для всіх верств населення.

Надання допомоги людям, які дійсно потребують підтримки у складний період життя, породжує таке явище, як соціальний паразитизм, споживацтво, утриманство. «Утриманство» як вияв соціального паразитизму полягає в тому, що одна людина працює і забезпечує того або тих, хто не може цього зробити сам. Негативного відтінку утриманство набуває, коли цілком працездатна і дієздатна людина не бажає нічого робити сама й вимагає, щоб її забезпечували інші люди, держава, суспільство.

Так, серед переселенців є і ті, хто тимчасово виїжджає з території, непідконтрольній Україні, для отримання пенсії та інших соціальних виплат. Серед отримувачів соціальних допомог є такі, хто приховує свої доходи та соціальний статус. Часто соціальні допомоги отримують досить заможні люди. Так, задля отримання субсидії виписують з квартир чи будинку членів сім'ї, подружні пари офіційно розлучаються тощо.

В районі існує близько 23012 тис. домогосподарств. З них у 2020 р. субсидією на відшкодування оплати комунальних послуг користується 7532, що становить 32 % від загальної кількості (рисунок 2.2). Щороку кількість отримувачів субсидії варіюється, оскільки субсидії призначаються за наявності різниці між розміром плати за житлово-комунальні послуги, скраплений газ, тверде та рідке пічне побутове паливо у межах норм

споживання з урахуванням пільг, які надаються відповідно до чинного законодавства, і обсягом визначеного Кабінетом Міністрів України обов'язкового відсотка платежу.

Рисунок 2.2 Динаміка кількості домогосподарств які отримують субсидії

Примітка: складено автором на основі даних

Управління соціального захисту населення Красилівської РДА

Основним чинником збільшення, або ж, навпаки зменшення кількості користувачів даним видом соціальної допомоги, є ціна на житлово-комунальні послуги, норми споживання та умови надання субсидії, які обумовлені численними змінами до порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива. Як видно з рисунка 2.2, найбільша кількість отримувачів субсидій була у 2017 та 2018 рр. Стрімко збільшуватись кількість отримувачів почала у 2016 р., разом з першим різким підвищенням ціни на газ. У 2016 р. субсидією на скраплений газ користувались 32 % від усіх домогосподарств регіону (порівняно з 13 % у 2015 р.). У 2017 р. кількість домогосподарств, які користувались субсидією, становила 61 %.

Як видно з рисунка 2.3, з 2016 р. ціна на газ суттєво не змінювалась, однак кількість одержувачів субсидії у 2017–2018 рр. збільшилась у рази. Причиною стало зняття обмеження щодо матеріального стану та наявності приватної власності в осіб, які претендують на субсидію.

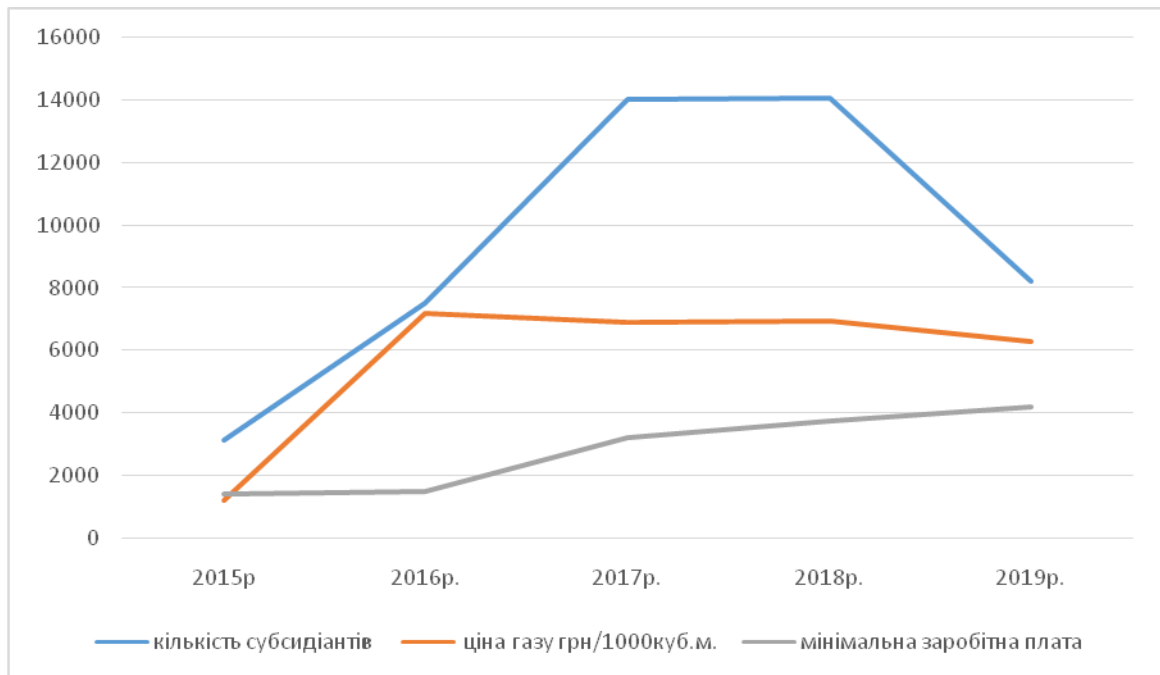

Рисунок 2.3 Співвідношення кількості користувачів субсидією до ціни на газ та мінімальної заробітної плати

Примітка: складено автором на основі даних

Управління соціального захисту населення Красилівської РДА

Порівняно з попередніми роками, право на отримання субсидії отримали: безробітні громадяни, які не перебувають на обліку в центрі зайнятості; власники 2-х і більше автомобілів; власники понад 1 житлового об'єкта нерухомості; орендодавці; особи, які сплатили покупку або послугу на суму 10 і більше прожиткових мінімумів. Як наслідок, державну допомогу для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг отримували не лише ті, то її потребує, але і досить заможні громадяни, які масово маніпулювали фактами, щоб незаконно одержати виплати. Це була тенденція 2017–2018 рр., коли була відсутня перехресна перевірка.

Однак ситуація суттєво змінилася, коли Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову № 329 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України та визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1022», якою впроваджено оновлений порядок надання житлових субсидій.

З травня 2018 року на право призначення субсидії впливає не лише купівля /оплата послуг на суму понад 50,0 тис грн, а й набуття в інший законний спосіб (отримання в спадщину, в дар тощо) права власності на земельну ділянку, квартиру (будинок), транспортний засіб (механізм), будівельні матеріали, інші товари довгострокового вжитку на суму понад 50 тис грн протягом 12 місяців перед зверненням за призначенням житлової субсидії.

Крім того, субсидія не призначається (у т. ч. на наступний період), якщо: загальна площа квартири перевищує 120 кв. м., індивідуального будинку – 200 кв. м.; будь-хто зі складу домогосподарства або член сім'ї особи зі складу домогосподарства має у володінні автомобіль, якому менше п'яти років; у складі домогосподарства або у складі сім'ї члена домогосподарства є особи, що досягли 18-річного віку, в яких відсутні доходи, або доходи менше мінімальної заробітної плати.

Протягом останнього року кількість субсидіантів зменшувалася. Якщо порівняти динаміку зростання доходів з динамікою зростання витрат на оплату комунальних послуг, то доходи населення в середньому зростають вищими темпами, ніж витрати на оплату комунальних послуг.

Отже, одним з основних принципів, закладених в соціальні ініціативи Президента України, є адресність допомоги, підвищення виплат переважно для тих категорій населення, які потребують першочергової підтримки. Проблеми виникають, коли перевірка майнового стану не є достатньо точною, а адміністрування є недосконалим (в такому випадку адресні виплати просто стимулюють приховування реальних доходів). Головне завдання соціальної політики – сформувати таку систему, щоб, з одного боку, стимулювати людей працювати, а з іншого – не допустити ненадання соціальної допомоги тим, хто цього потребує.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

3.1. Перспективи трансформації системи фінансового забезпечення соціального захисту населення

Функціонування будь-якої сфери суспільства, у тому числі соціальної, можливе лише за наявності ефективних, стабільних і збалансованих фінансових відносин у країні, які спроможні забезпечити оптимальний розподіл і перерозподіл її фінансових ресурсів [50, с. 21]. Складна соціально-економічна ситуація в країні вимагає від уряду пристосування соціальної політики до обмежених фінансово-матеріальних ресурсів та впровадження реформ, які дають змогу втілювати в життя принципи соціальної справедливості і забезпечити постійне підвищення добробуту населення [22, с. 383]. Сучасні виклики і обмежені фінансові можливості держави потребують визнати об'єктивною необхідністю формування дієвого соціального захисту як пріоритетного напрямку в державній політиці реалізації найважливіших суспільних потреб [66, с. 50].

Від обсягу коштів, які направлені на фінансування соціального забезпечення, залежить показник рівня життя населення [9, с. 67]. Тому найбільш значимим завданням соціально орієнтованої економіки є забезпечення соціальним захистом усіх верств населення через застосування ефективної соціальної політики, а формою її реалізації виступає ефективний та якісний процес фінансування соціальної сфери [10, с. 362]. Крім того, визнання Україною стратегічним пріоритетом орієнтацію на євроінтеграцію та європейську модель соціального захисту зумовлює необхідність реалізації конструктивних підходів до реформування вітчизняної системи соціального захисту та його фінансового забезпечення для максимально можливого їх наближення до відповідних загальноєвропейських норм і стандартів [71, с. 221].

Отже, ефективність системи соціального захисту населення безпосередньо залежить від якісного фінансового забезпечення як невід'ємного структурного елемента фінансового механізму. Відтак здійснення ефективної політики соціального захисту населення вимагає створення відповідного фінансового механізму її реалізації, здатного забезпечити істотне підвищення добробуту кожного громадянина України [11; 18, с. 63]. У свою чергу, важливим є поглиблення теоретико-методологічних засад фінансового забезпечення системи соціального захисту населення як вагової складової регуляторного механізму фінансової політики країни, що надасть змогу посилити взаємозв'язок фінансового регулювання з динамікою соціально-економічного розвитку [1, с. 9].

Під фінансовим забезпеченням соціальної сфери науковці розуміють “цілісну систему організації фінансових відносин, які включають відповідні форми, методи та інструменти їх реалізації, в процесі мобілізації та розподілу фінансових ресурсів з метою створення умов для ефективного функціонування соціальної сфери в Україні на основі виконання відповідних завдань, зумовлених соціальними функціями держави” [22, с. 384; 47, с. 32]. Управління цими фінансовими потоками орієнтоване на забезпечення фінансової рівноваги (гомеостазу) між надходженнями грошових коштів і виплатами на соціальні заходи з недопущенням надлишкової (нерентабельної) ліквідності [50, с. 24–25], але, водночас, з орієнтацією на максимальне задоволення соціальних потреб.

Фінанси соціального захисту населення дослідники визначають як “систему грошових відносин розподільчого характеру, в процесі яких за рахунок податків та спеціальних внесків формуються централізовані та децентралізовані фонди фінансових ресурсів, які використовуються на фінансування соціальних виплат” [71, с. 222].

З точки зору І.М. Пріхно [50, с. 24], матеріальним змістом фінансових відносин у соціальній сфері є поведінка різних груп суб'єктів цих відносин, а

об'єктом – безперервний процес надходження і витрачання грошових коштів (рисунок 3.1).

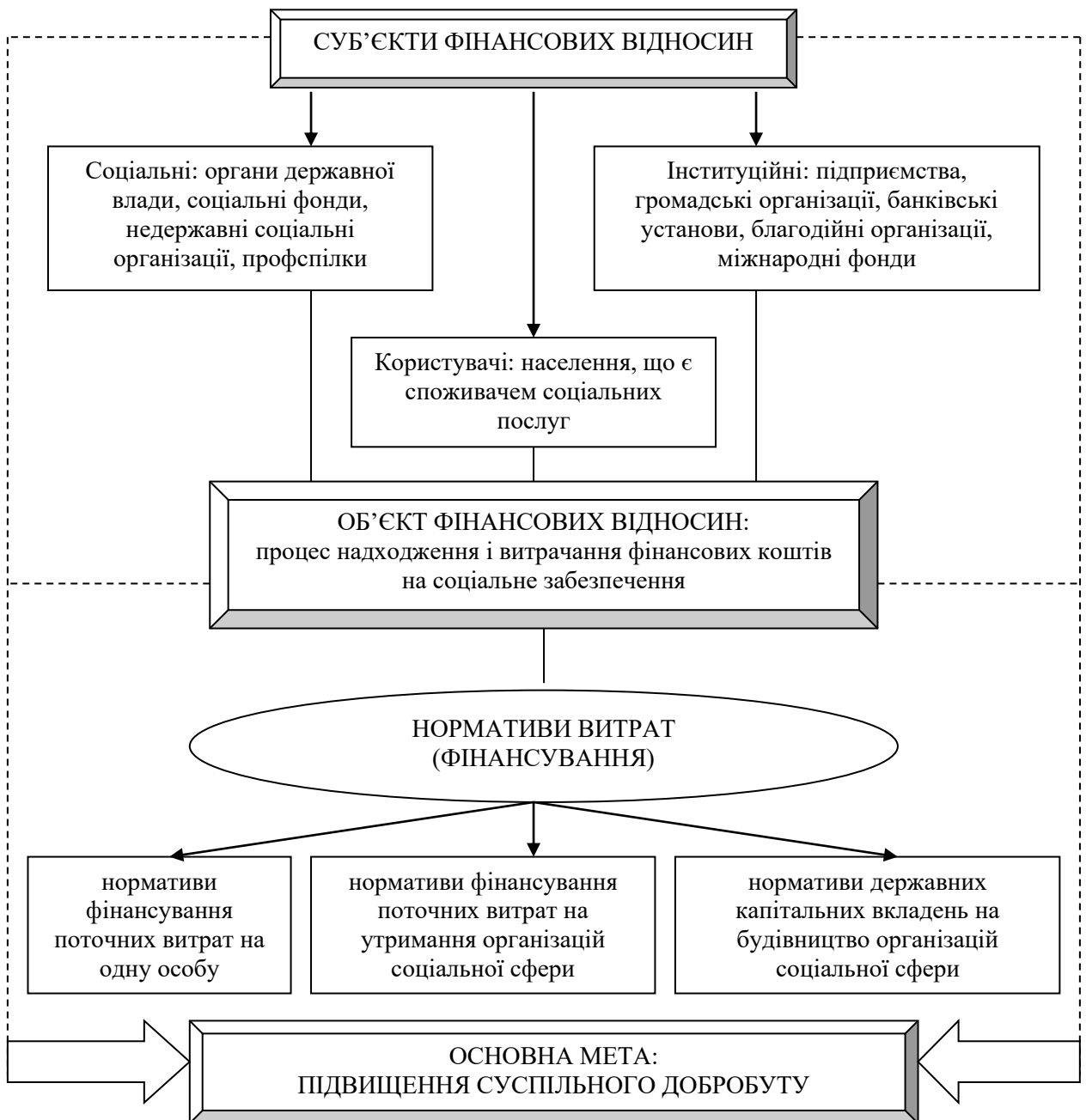

Рисунок 3.1 Логіка організації фінансових відносин у соціальній сфері

Джерело: [75, с. 118]

Слушною є точка зору, що “обсяги фінансування соціальної сфери визначаються поєднанням елементів соціальної та бюджетної політики держави” [49, с. 105]. Разом з тим, більш ефективною система фінансового забезпечення стає за умови досягнення оптимального розмаїття джерел фінансування.

Бюджетне фінансування означає надання у безповоротному порядку коштів з бюджетів різних рівнів суб'єктам господарювання соціальної сфери для повного або часткового покриття їхніх витрат. Реалізація загальнодержавних програм соціального захисту здійснюється шляхом: 1) передбачення видатків на соціальний захист безпосередньо у Державному бюджеті; 2) врахування відповідного обсягу коштів на соціальний захист при розрахунку обсягів міжбюджетних трансфертів з наступною передачею дотацій та субвенцій місцевим бюджетам [9, с. 68].

Бюджетні видатки, спрямовані на фінансування соціальної сфери, досить різноманітні, оскільки вони виконують різну роль у відтворювальному процесі (поточні та капітальні), мають різне джерело фінансування (державний і місцеві бюджети), термін реалізації (поточні, середньострокові та довгострокові), а також різне функціональне, відомче й цільове призначення [49, с. 106].

В Україні бюджетне фінансування соціального забезпечення здійснюється відповідно до положень ст. 87–91 Бюджетного кодексу України [7]. Частка витрат на соціальний захист у ВВП України завжди була доволі високою, що притаманно більшості розвинених країн світу. Відповідно, вітчизняна система соціального захисту за своїми параметрами та принципами відповідає як Конвенції про мінімальні норми соціального забезпечення № 102 [20], так і Європейському кодексу соціального забезпечення [17]. Разом з тим, висока частка соціальних видатків у структурі ВВП не завжди є ознакою належного рівня соціального захисту. Хоча фінансове забезпечення соціального захисту населення України з кожним роком в абсолютному розмірі збільшується, фінансові можливості держави залишаються обмеженими з огляду на необхідність здійснення політики оптимального податкового навантаження на суб'єктів господарювання.

Бюджетна політика неможлива без використання нормативних методів планування бюджетних видатків. Застосування таких підходів дає змогу об'єктивно та справедливо перерозподіляти бюджетні ресурси з урахуванням

соціально-економічного розвитку територій, рівня доходів громадян, демографічної ситуації тощо [49, с. 108].

Позабюджетне фінансування включає самофінансування, кредитування та мобілізацію фінансових ресурсів з інших джерел.

Фінансове забезпечення слід аналізувати з погляду досягнення його цілей. Кожна соціальна програма передбачає досягнення конкретних цілей, що дає змогу оцінити ефективність їх фінансування не лише у цілому по країні, а й за окремими регіонами. Водночас цілі окремих соціальних програм передбачають досягнення основних цілей системи соціального захисту: зменшення рівня бідності, зростання доходів населення, скорочення нерівності та підвищення тривалості життя [71, с. 224]. Отже, кінцевою метою здійснення соціальних видатків бюджету має бути підвищення суспільного добробуту.

З метою вдосконалення фінансування соціальної сфери та визначення ефективності розподілу видатків доцільно скористатися алгоритмом оцінювання рівня досягнення ефективності соціального захисту населення (рисунок 3.2), що ґрунтується на розрахунку інтегрального показника, який визначається на основі досягнутого соціального ефекту та отриманих ресурсах.

Збільшення обсягів фінансування ще не означає, що система соціального захисту населення є ефективною з точки зору доступності та якості надання соціальних послуг і соціальної допомоги, забезпечення адресності та соціальної справедливості. Тому система фінансового забезпечення соціального захисту потребує подальшого реформування за такими напрямками, як стимулювання державою багатоканального фінансування, а також активізація спрямування фінансових потоків суб'єктів господарювання у соціальну сферу.

Держава, перш за все, повинна дотримуватися принципів самозабезпечення економічно активної частини населення, тобто створювати умови для того, щоб працююча особа мала змогу заробляти стільки, скільки дозволяють її здібності та ініціатива [44, с. 14]. Останнім часом більшість

країн світу намагаються все більше залучати до фінансування соціальних виплат недержавні фонди соціального страхування, робота яких базується на накопичувальному принципі. Це зумовлює пошук нової стратегії фінансування соціального захисту, яка повинна базуватися, перш за все, на інвестиційних та конкурентних механізмах формування доходів населення [71, с. 225].

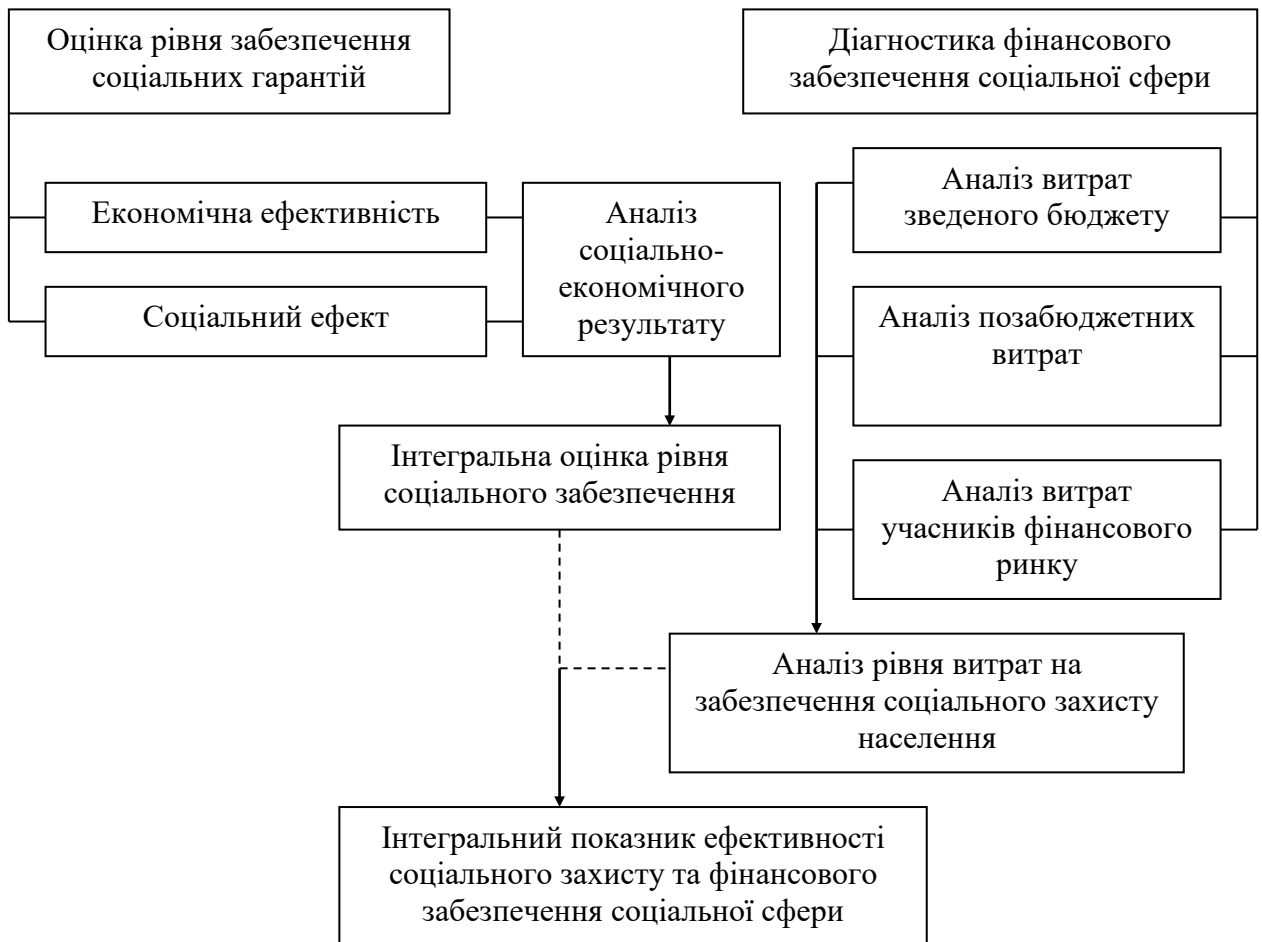

Рисунок 3.2 Алгоритм оцінювання рівня досягнення ефективності соціального захисту населення

Джерело: [10, с. 365]

Такий підхід, на нашу думку, означатиме поступову відмову від визначальної ролі організуючих впливів з боку держави у питаннях фінансування соціальної сфери на користь формування більш дієвих самоорганізаційних механізмів.

Прикладні механізми фінансування соціальної сфери потребують перегляду на інституційному рівні їх реалізації та на рівні складу і структури.

Зокрема, на думку І.М. Пріхно [49, с. 106], система міжбюджетних трансфертів та субвенцій виявляється недостатньо прозорою, містить занадто багато проміжних ланок та розпорядників, що призводить до розпорошення фінансування галузі та утримання адміністративного апарату. Як зазначають Л.В. Осіпова і Н.В. Грицик [44, с. 14], в Україні потрібно впровадити програми розвитку ринку праці, підвищення рівня життя населення, забезпечення мінімальної заробітної плати, здійснення заходів соціального забезпечення для тих, хто його потребує.

Результатом реформування державного соціального забезпечення має стати створення трирівневої системи: перший щабель покликаний забезпечувати мінімальний рівень соціального захисту та бути доступним для всіх верств населення; другий – базуватися на принципах загальнообов'язкового державного соціального страхування; третій рівень – базуватися виключно на принципах накопичувального страхування та, крім виконання соціальної функції, сприяти загальному розвитку економіки шляхом інвестиційної діяльності (рисунок 3.3).

Головною метою є оптимізація фінансових виплат за рахунок як скорочення невластивих державній системі соціального захисту соціальних допомог (пільг) шляхом їх ліквідації або переведення на інші джерела фінансування (включення до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування або переведення на добровільне страхування), так і підвищення ефективності використання коштів у межах наявних соціальних програм [71, с. 224–227].

Як зауважують І.В. Гнидюк та О.В. Гайдей [9, с. 70], проблема соціального забезпечення повинна вирішуватися шляхом трансформації політики доходів населення, а не через збільшення їх фінансування за рахунок державних коштів. Поступово слід переходити до політики, спрямованої на зростання індивідуальних доходів населення, щоб кожна працююча людина могла за рахунок власних коштів забезпечити себе необхідними соціальними послугами.

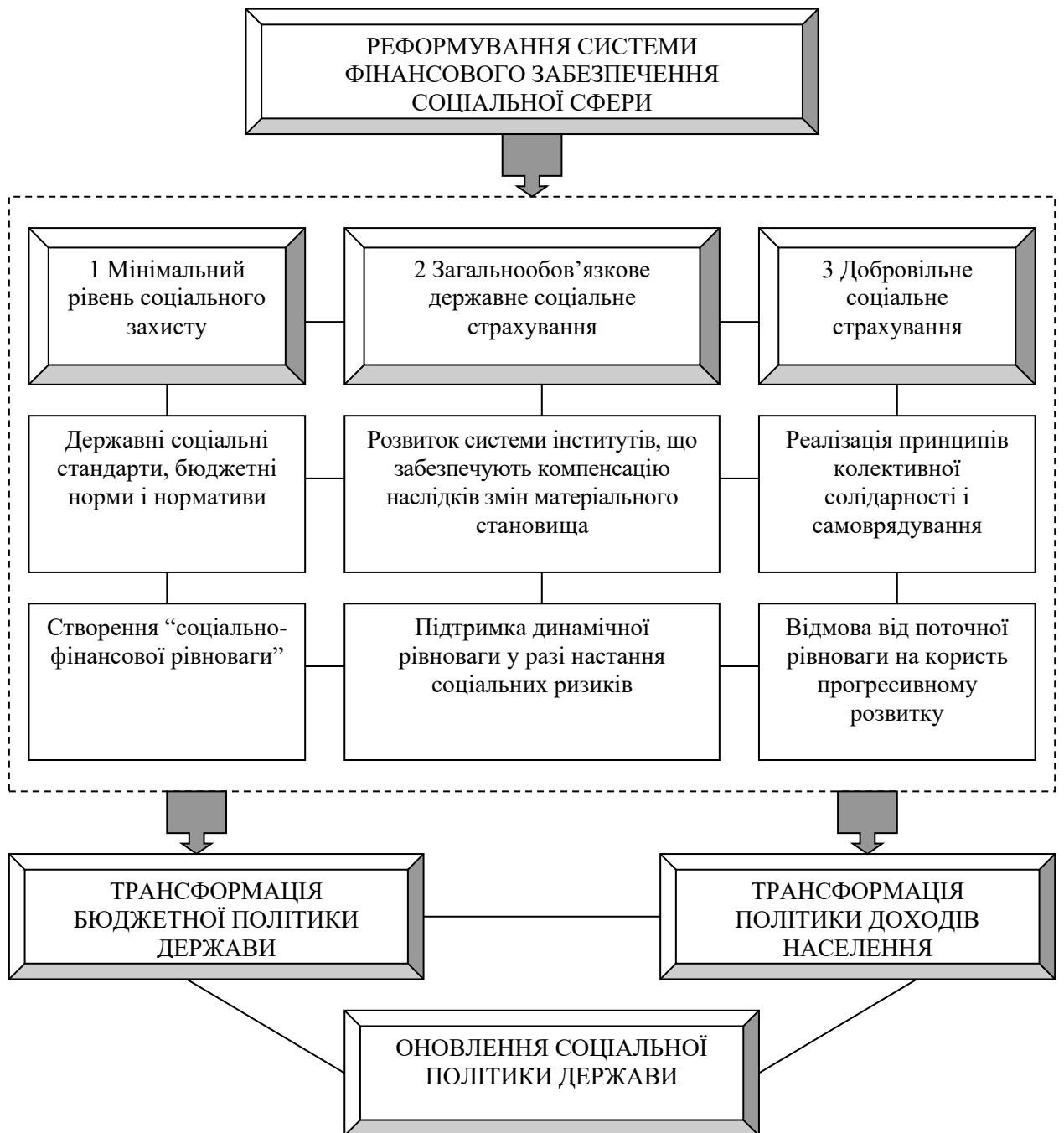

Рисунок 3.3 Логіка трансформації системи фінансового забезпечення соціального захисту населення

Джерело: [75, с. 121]

Таким чином, ефективне фінансування розвитку соціальних послуг повинне передбачати: інтеграцію усіх видів соціальної підтримки в єдину комплексну систему; перехід від фінансування установ до фінансування послуг; поширення практики соціального замовлення; запровадження

механізмів державно-приватного партнерства; розширення автономії органів місцевого самоврядування; створення передумов для розвитку ринку соціальних послуг [81]. Саме в такому контексті відбувається трансформація мети суб'єктів фінансових відносин у соціальній сфері – від освоєння бюджетних коштів до досягнення глобальної мети, якою є забезпечення належного рівня соціального захисту та якості соціальних послуг.

3.2. Обґрунтування переваг від впровадження електронних сервісів та інформаційних технологій у сфері соціального захисту населення

Модернізація системи соціального обслуговування населення є одним з пріоритетних завдань соціальної політики держави. Досвід розвинутих країн показує, що ефективним засобом встановлення партнерських ділових відносин між суспільством і владою є інформатизація, впровадження новітніх інформаційних технологій і високошвидкісних телекомунікаційних мереж зв'язку. Інформатизація представляє собою сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, заснованих на застосуванні сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [59].

Поняття «електронне урядування» визначається Концепцією розвитку електронного уряду в Україні як «форма державного управління, яка сприяє ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційних і телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованого на потреби громадян» [21]. Це визначення містить три основні компоненти: підвищення ефективності державної діяльності, надання

адміністративних послуг громадянам та вдосконалення процесу управління, впровадження інформаційної системи національного масштабу.

Отже, одним з напрямом реформування електронного врядування є розширення інформаційного забезпечення надання адміністративних послуг. Основними заходами реформування є впровадження електронної черги, електронного документообігу та інформатизація сфери функціонування Центрів надання адміністративних послуг.

Упровадження *e*-врядування передбачає реалізацію комплексного та індивідуального підходу до надання управлінських послуг користувачам з унеможливленням впливу людського фактора через контакт з державними службовцями. Відповідно до Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року» розвиток *e*-врядування визначено одним з першочергових пріоритетів реформування системи державного управління [62].

Як зазначається в Концепції розвитку електронного урядування в Україні, електронні послуги – (або *e*-послуга) – це адміністративна або інша публічна послуга, що надається громадянину або юридичній особі в електронній формі [21].

Впровадження якісних та ефективних *e*-послуг дозволяє оптимізувати порядок надання адміністративних послуг, а саме: скоротити кількість документів, що вимагаються від споживача, за рахунок запровадження міжвідомчої електронної взаємодії, відкрити доступ до державних інформаційних ресурсів. Разом з тим, на сучасному етапі ще існують проблемні питання щодо впровадження електронних сервісів (таблиця 3.1.). Електронний сервіс надання соціальних послуг пов'язаний з оформленням документів на отримання певного виду послуги. Зокрема, на Порталі державних послуг <https://igov.gov.ua/> (який, на жаль, діє на території району лише частково) можна отримати електронні форми й заяви на такі послуги, як отримання субсидії на оплату житлово-комунальних послуг; допомога при

народженні для дитини; довідка про отримання /неотримання всіх видів державних допомог; взяття на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов; довідка про забезпечення /незабезпечення санаторно-курортним лікуванням; довідка про неотримання аліментів або розмір аліментів (для отримання тимчасової державної допомоги); щорічна допомога на оздоровлення постраждалим унаслідок аварії на ЧАЕС; одноразова матеріальна допомога громадянам; тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме; допомога малозабезпеченим сім'ям; надання натуральної допомоги малозахищеним верствам населення; державна соціальна допомога особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю до 18 років; допомога на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням; допомога у зв'язку з вагітністю й пологами; допомога на дітей одиноким матерям; допомога при усиновленні дитини; надбавка на догляд за особою з інвалідністю з дитинства або дитиною з інвалідністю тощо.

Таблиця 3.1 Переваги та проблеми впровадження електронних сервісів та інформаційних технологій у сфері соціального захисту населення

Переваги	Проблеми
Автоматизація та прискорення прийому та обробки звернень;	Дублювання електронного і паперового документообігу;
Дозволяє виконувати у великих обсягах збір, зберігання та аналіз даних про заявників;	Низька культура користування сучасними інформаційними технологіями серед отримувачів допомог;
Спрощення процесу обміну інформацією між організаціями;	Відсутність досконалої систем електронного документообігу;
Підвищення рівня соціальної просвіти населення щодо соціальних послуг;	Відсутність доступу до Інтернет-мережі серед вразливих верств населення.
Підвищення доступності (незалежно від часу та місцезнаходження) державних послуг для громадян;	Недосконалість сайтів не забезпечує ефективний режим функціонування та надання послуг
Громадяни зможуть набагато менше стояти в чергах за типовою інформацією, довідками і формами;	Наявні проблеми впровадження і застосування національної системи електронного цифрового підпису;
Спрощення адміністрування типових процедур та скорочення адміністративних витрат.	Недостатній рівень підготовки державних службовців та громадян для надання електронних послуг.

Незважаючи на такий значний перелік електронних послуг з надання матеріально-фінансової допомоги вразливим верствам населення, варто відзначити, що важливою умовою застосування онлайн-сервісу є наявність таких каналів ідентифікацій, як ID Bank, ID Card (паспорт) або цифровий електронний підпис. Сьогодні такі підписи оформлюються, наприклад, у Державній податковій службі України, в Національному банку України, а також у деяких комерційних банках. Додатковою перепорою є необхідність оплатити послугу, що часто є неприйнятним для отримувачів соціальних допомог.

Портал працює у тестовому режимі та не виконує усі передбачені функції. З його допомогою у Красилівському районі неможливе надання послуг в електронному вигляді. Однак він має велику інформаційну цінність.

Міністерство соціальної політики 10 березня 2017 року здійснило запуск електронної послуги «Призначення допомоги при народженні дитини», що дозволяє громадянам подавати документи на призначення допомоги при народженні дитини в електронній формі, в т.ч. і з використанням електронно-цифрового підпису. Електронна послуга доступна на офіційному сайті Міністерства соціальної політики за адресою: <https://e-services.msp.gov.ua>.

Надзвичайно важливим стало запровадження завдяки реалізації спільного проєкту Міністерства соціальної політики України, Державного агентства з питань електронного урядування України, електронної послуги попередньої реєстрації документів про призначення житлової субсидії <https://subsidi.mfsp.gov.ua>. Онлайн послуга «Оформлення субсидії» дозволяє подати документи до Управління соціального захисту для попередньої реєстрації документів в електронному вигляді. Для цього досить підтвердити адресу своєї електронної пошти. Підготовка документів до подачі в паперовому вигляді дає заявнику можливість коректно заповнити, зберегти заяву і декларацію для подальшого особистого звернення до місцевого органу соціального захисту населення. Полегшити заповнення документів на субсидію покликані підказки, які заявник отримає від електронної системи. А

в разі, якщо громадянин допустить помилки, система проінформує його про необхідність їх виправити.

Також в електронній формі через веб-сайт може бути подана послуга «Муніципальна няня». В рамках цієї послуги для одного з батьків, усиновлювачів чи опікунів оформляються щомісячні адресні компенсаційні виплати за надані послуги по догляду за дитиною до трьох років з боку юридичних осіб або підприємців («Муніципальної няні»), яким законодавчо дозволено здійснювати таку діяльність. Такі компенсаційні виплати прирівнюються до розміру офіційно діючого прожиткового мінімуму для дітей віком до шести років і надаються за кожну дитину, щодо якої на основі оформленого відповідним чином договору здійснюється догляд. Заява про виплату компенсації може бути подана в електронній формі через веб-сайт послуги «муніципальна няня»: <https://e-nanny.ioc.gov.ua>.

На офіційному веб-сайті Міністерства соціальної політики www.msp.gov.ua в розділі «e-сервіси» або за посиланням <https://dopomoga2fop.ioc.gov.ua> фізичні особи-підприємці могли оформити онлайн-допомогу на дітей, заповнивши електронну форму. Для подання електронної заяви на призначення допомоги на дітей ФОП отримувач допомоги повинен виконати вхід до веб-порталу підсистеми e-послуги «допомога на дітей ФОП» з накладанням кваліфікованого електронного підпису (КЕП). Для накладання КЕП використовується інтегрована система електронної ідентифікації <https://id.gov.ua/>. У разі первинного подання заяви на паперовому носії безпосередньо до структурного підрозділу Управління соціального захисту населення особа мала можливість переглянути стан опрацювання заяви та розмір і терміни призначення допомоги на дітей ФОП. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 22.07.2020 р. № 641 програма щодо виплат допомоги на дітей фізичним особам – підприємцям діяла до 01.09.2020 року.

На сьогодні це єдині дієві веб-сайти, якими користуються жителі району. Серед красилівчан електронні послуги щороку набувають все

більшої популярності. В умовах пандемії черги та скупчення в державних установах можуть нести загрозу не лише емоційному стану, а й фізичному здоров'ю. Однак порівняно з особистим зверненням процент використання електронних послуг залишається мізерним (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 Відсоткове співвідношення звернень на допомоги в електронній формі

Назва допомоги	Кількість усіх звернень станом на жовтень 2020 року	Кількість звернень в електронній формі	Відсоткове співвідношення
Житлова субсидія	1853	22	1 %
Допомога при народженні дитини	340	15	4 %
«Муніципальна няня»	32	5	15 %
Допомога на дітей ФОП	89	19	21 %

Примітка: складено автором на основі даних Управління соціального захисту населення Красилівської РДА

Як видно з таблиці 3.2, найбільшою популярністю застосування онлайн-сервісів користується серед приватних підприємців. Це можна пояснити порівняно частим користуванням сучасними інформаційними технологіями в повсякденній діяльності, а також наявністю цифрового електронного підпису. Водночас, користувачами житлових субсидій, в переважній кількості, є представники старшого покоління, які не мають ні доступу до мережі Інтернет, ні навичок користування веб-сайтами.

Електронні сервіси та інформаційні технології у сфері соціального захисту населення широко використовуються задля уникнення зловживань серед отримувачів державних виплат та забезпечення ефективного використання бюджетних коштів. Ще у 2016 році Міністерство фінансів ініціювало процес верифікації отримувачів державної допомоги, маючи на меті установлення справедливої системи соціального забезпечення в країні та підвищення адресності державних виплат.

Вагомим кроком у підвищенні адресності державних виплат та моніторингу державних виплат в Україні стало прийняття у 2019 році закону «Про верифікацію та моніторинг державних виплат».

Законом визначено, що «верифікація – комплекс заходів щодо збору та перевірки достовірності інформації, що визначена законодавством для призначення, нарахування та /або здійснення державних виплат і впливає на визначення права на отримання та розмір таких виплат, а також виявлення невідповідності даних у автоматизованих інформаційних системах, реєстрах, базах даних». Законом врегульовуються основні питання збору, обробки та аналізу інформації, отриманої від суб'єктів надання інформації, а також визначено основні етапи верифікації та перелік інформації, яка використовується для здійснення верифікації та моніторингу державних виплат.

Законом також визначено порядок надання рекомендацій органам, що здійснюють державні виплати, та опрацювання ними таких рекомендацій, а також підходи щодо повернення неправомірно отриманої реципієнтом державної виплати. Повноваження щодо встановлення порядку здійснення верифікації державних виплат й визначення Адміністратора та порядку адміністрування інформаційно-аналітичної платформи покладено на Кабінет Міністрів України.

Закон регулює здійснення верифікації та моніторингу державних виплат в Україні та сприяє розвитку справедливої системи соціального забезпечення, підвищення адресності державних виплат, оптимізації бюджетних витрат шляхом перевірки інформації, яка впливає на визначення права і розмір державних виплат.

Відповідно до закону, верифікація державних виплат здійснюється за допомогою інформаційно-аналітичної платформи шляхом застосування комплексу заходів щодо збору, проведення аналізу і порівнянню параметрів інформації, отриманої від суб'єктів її надання, по кожному реципієнту з наступним визначенням відповідності інформації встановленим

законодавством вимогам, що впливає на визначення права на отримання і розмір державних виплат, а також виявленням невідповідності даних в автоматизованих інформаційних системах, реєстрах, базах даних. Орган, який здійснює верифікацію та моніторинг державних виплат, має повноваження безкоштовно одержувати інформацію, необхідну для здійснення верифікації та моніторингу державних виплат, персональні дані, інформацію з автоматизованих інформаційних систем, реєстрів, баз даних, власником, розпорядником та /або адміністратором яких є суб'єкти надання інформації, у т. ч. інформацію з обмеженим доступом [51].

Як наслідок, перевірка достовірності інформації наданої одержувачами соціальних допомог вимагає значно менше часових і людських затрат та сприяє збільшенню відсотку виявлених порушень (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3 Кількість перевірок законності нарахування та отримання державних виплат

Роки	Загальна кількість перевірок			В т. ч. кількість перевірок по верифікації		
	Кількість	Виявлено порушень	На суму, грн	Кількість	Виявлено порушень	На суму, грн
2018 р.	10457	60	217597,76	214	14	114729,31
2019 р.	11492	104	661824,27	630	530	516291,59
2020 р.	1911	57	615635,81	1911	57	615635,81

Примітка: складено автором на основі даних Управління соціального захисту населення Красилівської РДА

У 2020 році завдяки верифікації перевірка стала точечною (лише там, де є порушення). З кожним роком відкривається все більше реєстрів, що сприяє більшому відсотку виявлення. На даний час система має певні недоліки (відсутня можливість пошуку за ідентифікаційним кодом, немає змоги відстежувати порушення, які відбулись в минулих періодах, не перевіряє всі можливі види порушень). Варто зазначити, що сьогодні ІТ-сектор є одним з найбільш динамічних сегментів економіки України, який активно розвивається.

Отже, у рамках поширення та популяризації ІТ серед малозабезпечених і соціально незахищених громадян зараз інтенсивно впроваджуються нові інформаційні електронні сервіси, до яких зокрема належать: національний портал відкритих даних (<http://data.gov.ua/>); онлайн-калькулятор для розрахунку субсидій (<http://bit.ly/1zTO8zf>); електронний кабінет платника податків (<http://bit.ly/1HnrTLy>) тощо. Однак ці сервіси наразі маловідомі багатьом громадянам або ж вони просто не знають про них, чи бояться ними користуватися. Тому необхідно звернути увагу на популяризацію електронних послуг, масово прививати населенню навички застосування в повсякденному житті сучасних інтернет-сервісів і доводити громадянам безперечність переваг користування ІТ. Для цього можна було б створювати при школах, сільських бібліотеках та старостатах безкоштовне навчання, де волонтери навчали б навичкам роботи на комп'ютері, допомагали в користуванні онлайн-послугами.

Зі своєї сторони, керівництво Управління соціального захисту населення в нових організаційно-технічних умовах має приділяти особливу увагу інформаційній освіті державних службовців та популяризувати онлайн-послуги серед отримувачів соціальних виплат, шляхом збільшення інформування громадян про онлайн-послуги та можливості отримання послуг онлайн. Мають бути запроваджені заходи інформування громадян про альтернативні методи доступу до електронного урядування через мережі державних та комунальних закладів, які мають доступ до Інтернету та працівники яких могли б надати необхідну підтримку (наприклад, бібліотеки, діловоди тощо).

3.3. Удосконалення взаємодії Управління соціального захисту населення Красилівської РДА Хмельницької області з органами місцевого самоврядування

Проведення процесів децентралізації управління в соціальній сфері України відбувається на правовій основі, насамперед з урахуванням

положень основного закону держави – Конституції України, Європейської хартії місцевого самоврядування, інших нормативно-правових документів, а також Концепції реформування органів місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Органи місцевого самоврядування націлені повноваженнями з виконання першочергових функцій для забезпечення життєдіяльності людей, які мешкають на території конкретного утворення. По суті, місцеве самоврядування являє собою зв'язуючий ланцюг між державою та громадянським суспільством. Разом з тим, воно претендує на те, щоб представляти інтереси людей, які проживають на території певного муніципального утворення.

Одним із завдань реформи децентралізації, яка відбувається в Україні, є збільшення ролі й значення місцевого самоврядування у розвитку соціальної сфери. Це дозволить підвищити доступність та якість послуг, які надаються закладами соціального захисту населення. Усі повноваження щодо надання соціальних послуг населенню управління в соціальній сфері переходять із загальнодержавного рівня на місцевий рівень, тобто об'єднаним територіальним громадам (далі – ОТГ), що безпосередньо знаходяться поряд з отримувачами цих послуг. Водночас Міністерство соціальної політики продовжує виконувати значну кількість функцій з реалізації державної політики із зазначених питань.

Вагомою проблемою є відсутність чіткого розмежування повноважень між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, непоодинокими є випадки дублювання повноважень.

Статус та повноваження ОТГ в соціальній сфері було закріплено у новій редакції Закону України від 17.01. 2019 р. № 2671-VIII «Про соціальні послуги», практична імплементація положень якого відбулася з 01.01.2020 року [64]. Модель адміністрування державних соціальних програм, соціальних послуг і соціальної роботи, що застосовується у нинішній системі соціального захисту, потребує синхронізації з процесом реформування

місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні та суттєвих змін, спрямованих насамперед на забезпечення надання соціальних послуг і використання відповідних сервісів на базовому рівні у спроможних територіальних громадах.

На сьогодні, зокрема у Красилівській територіальній громаді, функції досі виконуються структурними підрозділами з питань соціального захисту населення та іншими соціальними службами. Однак такий механізм виявився неспроможним забезпечити адресний підхід до надання послуг та максимальне задоволення потреб жителів територіальної громади. Мережа закладів соціального захисту, підпорядкованих місцевим органам виконавчої влади, є високозатратною і не задовольняє потреб жителів територіальних громад у комплексній соціальній підтримці.

Органи місцевого самоврядування отримують більші можливості та повноваження, що вимагає від них активнішої участі у наданні соціальних послуг відповідно до потреб громадян. Об'єднані територіальні громади здатні краще за центральні структури забезпечити адресність та обґрунтованість надання соціальних послуг, визначити фактичну потребу у них серед членів громади, що спростило б їх планування і фінансування, здійснення контролю за виконанням, а також підвищило якість цих послуг. Наразі надання соціальних послуг не є пріоритетним напрямом діяльності для місцевої влади, що є неприйнятним в умовах реформування територіальної організації влади.

Однак Урядом була прийнята постанова № 926 від 3 листопада 2019 року «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України та скасування постанови Кабінету Міністрів України № 746 від 19.11.2019 р.», якою прийнято рішення про скорочення чисельності працівників структурних підрозділів з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій в райдержадміністраціях 12 областей, у т. ч. Хмельницької. Загальна чисельність працівників, що підлягають скороченню, – 1044.

Органами соціального захисту населення забезпечується реалізація функцій соціального захисту населення більш ніж за 140 напрямками. Незважаючи на щорічне збільшення навантаження на них, працівники органів соціального захисту населення забезпечують на місцях функції щодо здійснення державної соціальної політики, покладені на них органами державної виконавчої влади. Ситуація, що склалася в структурних підрозділах з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій, загострилась у березні 2020 року. З метою економії коштів частину працівників (25 % від штату Управління соціального захисту населення Красилівської РДА) було скорочено, а їх функціональне навантаження залишилось без змін. Збільшення фізичних та психологічних навантажень негативно позначається на трудовій діяльності та професійній працездатності спеціалістів та перешкоджає створенню сприятливих умов для громадян, які звертаються за послугами. Як результат, мешканці таких територіальних громад часто не задоволені якістю отриманих послуг.

Нова модель управління у зазначеній сфері повинна забезпечувати поєднання централізації та децентралізації повноважень щодо соціального захисту населення і захисту прав дітей з метою створення та розвитку повноцінного життєвого середовища для громадян і задоволення їх потреб у соціальному захисті.

Концепцією реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей передбачається визначення оптимального розподілу повноважень. З метою недопущення дублювання функцій, нераціонального використання кадрових і фінансових ресурсів, а також для забезпечення безперервності та послідовності соціального захисту населення, захисту прав дітей кількість територіальних органів на різних рівнях, їх функціональне навантаження та чисельність працівників визначатиметься поетапно з урахуванням строку завершення реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади та внесення відповідних змін до законодавства.

Основні етапи перетворень відображені на рисунку 3.4.

Рисунок 3.4 Загальна послідовність дій щодо реалізації переваг децентралізації державної влади у сфері соціального захисту населення

На першому етапі (до січня 2021 року) передбачається перетворення Державної соціальної служби на Національну соціальну службу з функціями реалізації державної політики соціального захисту населення та захисту прав дітей, державної політики щодо здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей; утворення в областях та м. Києві територіальних органів Нацсоцслужби як юридичних осіб публічного права; підготовка та подання в установленому порядку пропозицій щодо внесення змін до законодавства у зв'язку з утворенням Нацсоцслужби та її територіальних органів.

На другому етапі (січень–грудень 2021 року) передбачається підготовка та подання в установленому порядку пропозицій щодо забезпечення здійснення державного контролю та соціального інспектування під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей; розмежування функцій обласних держадміністрацій, Нацсоцслужби, її

територіальних органів та їх повноважень, у т. ч. щодо виконання місцевих програм з питань соціального захисту населення, забезпечення прав дітей на відповідній території; координація та методичний супровід органів місцевого самоврядування базового рівня (сільська, селищна, міська рада та її виконавчий орган) щодо утворення виконавчих органів з питань соціального захисту населення, служб у справах дітей, введення посад фахівців із соціальної роботи, впровадження методології ведення випадку під час надання соціальних послуг, методологічне забезпечення та координація надання адміністративних послуг соціального характеру через центри надання адміністративних послуг і запровадження та забезпечення електронної інформаційної взаємодії під час надання адміністративних послуг соціального характеру, в т. ч. через центри надання адміністративних послуг.

На третьому етапі (формування органів державної влади на новій територіальній основі, січень–грудень 2022 року) передбачається утворення територіальних органів Нацсоцслужби на субрегіональному рівні для забезпечення виконання визначених законодавством сервісних функцій (у т. ч. з призначення, нарахування та виплати державної допомоги), які неможливо реалізувати на обласному рівні та базовому рівні місцевого самоврядування, зокрема адміністрування надання спеціалізованих соціальних послуг, сприяння розвитку волонтерської діяльності, запобігання бездомності, адаптація системи соціального захисту до наслідків старіння населення; організація супервізійного супроводу, консультативної підтримки, навчання /підвищення кваліфікації персоналу на базовому рівні [63].

Критична ситуація, в якій перебуває Управління соціального захисту населення Красилівської РДА, вимагає створення ефективної системи реалізації державної політики з питань соціального захисту населення.

Реорганізація моделі адміністрування надання соціальної допомоги на рівні району та ОТГ є найбільш доречною в контексті передачі повноважень ОТГ. Підвищення інституційної спроможності дозволить наблизити публічні послуги до мешканців громад та більш раціонально використовувати фінансові і людські ресурси на районному рівні.

Наразі ОТГ характеризуються низькою інституційною спроможністю забезпечення соціальної підтримки населення. Це пов'язано з тим, що робота не є налагодженою (зокрема, чітко не визначені повноваження створених підрозділів, а тому налагодити взаємодію з УСЗН не вбачається можливим, бо не зрозуміло, які функції виконує сам підрозділ чи відділ).

Динаміка розвитку соціальної сфери в ОТГ відбувається досить повільно. ОТГ повинне самостійно вирішити, яким чином у громаді буде відбуватись соціальний захист у новоствореній адміністративній одиниці або тій, яка вже функціонує: чи це будуть свої соціальні установи, чи робота буде здійснюватись за договором із соціальними службами, у т. ч. спираючись на угоду про взаємодію.

Останній варіант наразі є оптимальним, оскільки в ОТГ відсутній досвід надання послуг у сфері соціального захисту. І знадобляться роки, аби мати власний успішний досвід у цій сфері. У такому разі взаємодія із УСЗН є оптимальним варіантом, який не лише економить час, але й надає можливість досягти потрібного результату. У разі утворення соціального підрозділу /відділу підписується Угода про взаємодію між ОТГ та Управлінням соціального захисту в сфері надання послуг із соціальної підтримки населення. Метою такої угоди є організація співпраці в сфері забезпечення якісного виконання покладених на сторони завдань.

Скласти таку угоду (яка в подальшому обов'язково має зазнавати змін, аби стати досконалішою) і є завданням як ОТГ, так і УСЗН у рівній мірі. Для того, аби плідно взаємодіяти, необхідно створити систему співпраці, визначити межі відповідальності працівників, їх взаємодію між собою.

Одним з найважливіших питань є доступ до бази даних УСЗН та виокремлення механізму роботи з нею. Відсутність такої бази даних ОТГ не дозволить повноцінно надавати послуги у сфері соціального захисту. Створення бази з нуля є дуже довготривалим та дороговартісним процесом. Тому найкращим варіантом є робота з уже створеною та актуальною базою даних, яку з часом можна доповнювати. Також необхідно передбачити межі

відповідальності сторін (визначити працівників, які будуть мати доступ до бази даних, умови та підстави надання їм такого доступу (зокрема, тільки в межах робочого часу тощо), визначити матеріально відповідальних осіб за техніку та пристрої, паперові документи, які будуть використовуватись в роботі обома сторонами, скласти в довільній формі журнал обліку доступу до бази даних (визначає П. І. Б. особи, яка мала доступ до бази, час користування, передачу іншій особі). Так само можна контролювати й використання паперових документів, якщо у цьому є потреба.

Як правило, для доступності соціальних послуг мешканцям громади є потреба в організації віддалених робочих місць. За практикою багатьох ОТГ найкращим варіантом у таких випадках є використання мобільного кейсу, який представляє собою комплект сучасної портативної техніки. Увесь мобільний офіс вміщується в компактний металевий кейс. У ньому, як правило, ноутбук, портативні сканер та принтер, 4G USB модем для доступу до Інтернету, акумулятор (який забезпечує роботу на 56 годин) та веб-камера, зчитувач ID-карток. Як свідчить практика, такий кейс громади можуть отримати відповідно до участі у міжнародних проєктах або придбати за власні кошти. В обох випадках кейс повинен перебувати на балансі ОТГ.

В ОТГ має бути визначений порядок користування таким кейсом (особи, які мають до нього доступ, порядок передачі такого кейсу іншим особам (як працівникам УСЗН, так і працівникам відділу соціального захисту населення), особливості обслуговування програмного забезпечення, внесення нових даних, алгоритм надання адміністративних послуг із використанням кейсу тощо). Це може бути оформлено внутрішнім документом (наприклад, відповідним порядком використання мобільного кейсу).

Варто зазначити, що для співпраці з УСЗН в ОТГ потрібно чітко окреслили завдання спеціалістів відділу соціального захисту населення. Зокрема, працівники відділу мають забезпечувати: 1) проведення співбесіди з питань соціального захисту населення; 2) консультування з питань надання державних допомог, пільг, субсидій та компенсацій; 3) допомогу особі у

зборі документів та заповненні необхідних бланків заяв та декларацій; 4) направлення запитів до різних підприємств, установ та організацій; 5) здійснення прийому документів; 6) ведення журналу особистого прийому громадян та реєстрацію прийнятих заяв у відповідному журналі; 7) здійснення перевірки відомостей, наведених у заяві та декларації; 8) звірку із сформованою базою отримувачів та, у разі необхідності, вносити зміни; 9) підготовку документів до передачі до УСЗН (формувані особові справи); 10) передачу особових справ до УСЗН із реєстрами передавання документів (одночасно до УСЗН надсилається електронний формат цього реєстру); 11) ознайомлення заявника з прийнятим рішенням УСЗН.

Подібні схеми взаємодії уже декілька років успішно використовують інші ОТГ. Вже на сучасному етапі, аналізуючи досягнення окремих територіальних громад, можна констатувати, що налагоджена взаємодія між управліннями у сфері соціальної підтримки населення та ОТГ дозволяє забезпечити якісне життя пенсіонерів, самотніх непрацездатних громадян, працездатних осіб, дітей та сімей, які опинились у складних життєвих обставинах. У цьому контексті також слід відзначити, що існують ОТГ, які реально готові до проведення реформи в секторі надання адміністративних і соціальних послуг своїм мешканцям, проте існують такі ОТГ, які мають виключно фінансову мотивацію щодо отримання коштів. Проте, там, де створені центри надання адміністративних послуг, “Прозорі офіси”, “Мобільні соціальні офіси”, де відбувається навчання персоналу, реформа у сфері надання доступних соціальних послуг просувається якісно.

Таким чином, в результаті реалізації зазначених заходів застаріла система адміністрування, дублювання функцій, нераціональне використання бюджетних коштів, незабезпечення якості та доступності сервісів для осіб, що звертаються за державною соціальною підтримкою, сформований в суспільстві негативний імідж державних установ соціального спрямування може перетворитися на людиноорієнтовану мережу центрів з надання якісних послуг соціального спрямування.

ВИСНОВКИ

Основною метою держави є забезпечення конституційних прав людини через функціональність соціального захисту, який має бути створений державою для забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку. Здобувши незалежність, Україна взяла на себе зобов'язання провести певні реформи, особливо в галузі соціального захисту населення.

Аналіз теорії соціального захисту населення свідчить про необхідність оновлення та оптимізації її як інституту. Функціональність системи соціального захисту має базуватися не лише на принципах адресності, а й доступності та соціальної справедливості.

Аналіз становлення та розвитку системи соціального захисту в різних країнах світу свідчить, що специфічні особливості розвитку України не дають змоги автоматично перенести досвід розвинених країн із соціального захисту населення, адже вони розраховані на розвинені та стабільні ринкові відносини. Система соціального захисту в Україні знаходиться на стадії удосконалення та розвитку.

Сучасний розвиток України та курс на євроінтеграцію вимагає, щоб соціально-економічна політика держави та дії уряду щодо її реалізації були спрямовані на досягнення європейських стандартів якості життя. Саме тому соціальна політика є визначальним напрямом внутрішньої політики держави, а її розвиток забезпечує високий рівень захисту прав людини, створює передумови для розширеного відтворення людиною своєї діяльності, а також суспільної системи в цілому.

Система соціального захисту, що наразі існує в Україні, потребує значних зусиль щодо її удосконалення з огляду на наявність в ній певних проблем організації та дисбалансу функцій, що зумовлює її невідповідність потребам суспільства та забезпечення ефективного нагромадження людського та соціального капіталів.

Розвиток системи соціального захисту населення в Україні відбувається дуже складно, що можна пояснити відсутністю належної

нормативно-правової бази та нестачею ресурсів на реалізацію заходів соціальної політики. Це часто спричиняє відсутність економічної результативності від діяльності органів соціального захисту.

Український ринок праці має тенденцію до зменшення кількості економічно активного населення, що пов'язане зі старінням нації, подіями на сході країни, анексією АРК, значним відтоком робочої сили за кордон. Не втратила ваги і проблема безробіття, яка є одним з головних факторів поширення бідності. Особливо це стосується сімейного безробіття (коли безробітними є декілька членів родини).

Можна зробити висновки, що нестабільність соціально-економічного стану України протягом останніх років лише посилилась. Гостро стоїть питання впровадження механізмів, які сприятимуть раціональному використанню коштів на соціальні потреби.

Зменшити навантаження на бюджет намагаються шляхом ще більшого підвищення адресності соціальних допомог. Однак існує й інша сторона проблеми: хибне виключення – ситуація, за якої бідні люди не отримують виплат. В такому випадку соціальна допомога не виконує своєї прямої функції, а бідні люди залишаються без засобів до існування.

Зважаючи на високий рівень тінізації доходів громадян та легковажне ставлення до коштів, отриманих від держави, варто зосередити увагу не лише на задоволенні інтересів громадян, які потребують соціального забезпечення, а й на розробці комплексу нормативно-правових актів, які врегульовують сфери відповідальності отримувачів допомог.

Проведений аналіз діяльності Управління соціального захисту населення Красилівської РДА, дослідження дієвості системи надання соціальних послуг, а також аналіз визначення потреб у соціальних послугах та надання соціальних допомог і компенсацій, які забезпечуються Управлінням, дозволив обґрунтувати потребу осучаснення його діяльності.

Варто зазначити, що для забезпечення належного функціонування механізму системи соціального захисту необхідно здійснити низку

соціально-економічних реформ у державі, впровадити нові шляхи та методи, які дадуть змогу працювати більш результативно. Завдяки ефективному використанню сучасних інформаційних комунікаційних технологій впровадження електронного урядування має тенденції до удосконалення системи державного управління. Для ефективного використання електронного урядування доцільно вжити заходів щодо подолання цифрових бар'єрів та підвищення соціальної інтеграції та рівня електронного залучення.

Як показали результати проведеного дослідження, фінансове забезпечення соціальної сфери є складною системою, що поєднує складові бюджетної і соціальної політики держави. Соціальна політика завжди зорієнтована на максимальне повне задоволення соціальних потреб, забезпечення соціального захисту населення. Водночас бюджетна політика, будучи налаштованою на утримання соціально-економічної системи у рівноважному стані шляхом впровадження певних нормативів і стандартів, часто створює певні обмеження з огляду на фінансові можливості держави. Тому для життєздатності цієї системи слід дотримуватись принципу необхідного розмаїття у джерелах, напрямках та інструментах фінансового забезпечення, що, у свою чергу, дозволить удосконалити організацію фінансових відносин у соціальній сфері.

З метою удосконалення роботи Управління соціального захисту шляхом забезпечення більш тісної взаємодії з органами місцевого самоврядування здійснене обґрунтування необхідності реалізації угоди про взаємодію між ОТГ та Управлінням соціального захисту в сфері надання послуг із соціальної підтримки населення на території громади.

Завдяки погодженості у діях різних соціальних груп, найманих працівників та підприємців, державних органів та благодійних організацій виникає ефект соціальної синергії у вигляді взаємообумовленого зростання ВВП, обґрунтованості та адресності соціальних виплат, становлення середнього класу, створення нових робочих місць, підвищення прожиткового мінімуму та оптимізації складу споживчого кошика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранник Л.Б. Фінансове забезпечення системи соціального захисту населення: теоретичний аспект. *Вісник ДДФА. Серія «Економічні науки»*. 2014. № 1. С. 8–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddfae_2014_1_3 (дата звернення: 10.10.2020).
2. Бендасюк О. Державне управління соціальним захистом населення в умовах ринкової економіки. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 1 (26). С. 123–126.
3. Березіна С.Б. Порівняльна оцінка національної і закордонних систем страхування. *Економіка та держава*. 2018. № 6. С. 37–43. URL: <http://www.economy.in.ua/index.php?op=1&z=4078&i=7> (дата звернення: 10.10.2020).
4. Білик О.І. Перспективи реформування вітчизняної системи соціального страхування. *Ефективна економіка* : електронний журнал. 2014. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3182> (дата звернення: 30.10.2020).
5. Братюк В.П., Біла М.М. Аналіз системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 129–133. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/34_2018/28.pdf (дата звернення: 30.10.2020).
6. Бульба В.Г., Євтухов О.В. Соціальні ризики людського розвитку: сутність та місце в державному управлінні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 2. С. 209–214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2017_2_32 (дата звернення: 30.10.2020).
7. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 11.10.2020).
8. Герасименко Г.В. Напрями модернізації фінансового забезпечення системи соціальної підтримки населення України. *Механізм регулювання*

економіки. 2011. № 4. С. 180–188. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/29689> (дата звернення: 01.11.2020).

9. Гнидюк І.В., Гайдей О.В. Бюджетне фінансування соціального забезпечення в Україні. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2018. № 4. С. 67–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpusk_2018_4_10 (дата звернення: 10.10.2020).

10. Гордієнко Л.А. Оцінка фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2016. Вип. 1 (2). С. 362–366. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2016_1%282%29__66 (дата звернення: 10.10.2020).

11. Данилюк О.І. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації. *Ефективна економіка* : електронний журнал. 2019. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7056> (дата звернення: 10.10.2020).

12. Демчак Р.Є. Соціально-економічний захист населення: теоретичний аспект. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2011. Вип. 25. С. 144–150. URL: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2011_25/zb25_19.pdf (дата звернення: 10.10.2020).

13. Денисенко К.В. Державна політика у сфері соціального захисту: аналіз понятійно-категоріального апарату. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 2. С. 95–101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2017_2_13 (дата звернення: 10.10.2020).

14. Длугопольський О.В. Особливості фінансування соціального захисту в країнах Азії: японський вектор формування держави добробуту. *Фінанси України*. 2014. № 11. С. 75–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2014_11_7 (дата звернення: 13.10.2020).

15. Дубич К.В. Актуальні проблеми державного управління соціальним захистом населення в Україні. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2012. Вип. 10. С. 143–157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd_2012_10_12 (дата звернення: 13.10.2020).
16. Дутчак А.В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 568–572. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_5_128 (дата звернення: 13.10.2020).
17. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р. *База даних “Законодавство України”*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329 (дата звернення: 11.10.2020).
18. Жук О.Б. Фінансовий механізм системи соціального захисту населення України. *Світ фінансів*. 2017. № 2 (51). С. 62–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/svitfin_2017_2_8 (дата звернення: 11.10.2020).
19. Козоріз Г.Г. Зарубіжний досвід формування ефективних інститутів соціального страхування. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 1. С. 176–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2013_1_24 (дата звернення: 11.10.2020).
20. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення № 102, прийнята Генеральною Конференцією Міжнародної організації праці від 28.06.1952 р. *База даних “Законодавство України”*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011 (дата звернення: 11.10.2020).
21. Концепція електронного урядування в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-37%D1%80> (дата звернення: 15.10.2020).
22. Крупельницька І.Г., Євась Т.В., Жукова О.А. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління* : електронний науково-практичний журнал. 2018. Вип. 4 (15). С. 383–387. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/15_2018/63.pdf (дата звернення: 10.10.2020).

23. Кудінова М.М., Варук М.М. Проблеми фінансування соціального захисту населення в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки* : електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. 2015. Вип. 4. С. 460–463. URL: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/97.pdf> (дата звернення: 10.10.2020).

24. Кундицький О.О. Соціальне страхування та особливості його фінансового забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство* : електронне наукове фахове видання. 2017. Вип. 10. С. 94–100. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/10_ukr/19.pdf (дата звернення: 10.10.2020).

25. Лаврухін В. Напрями модернізації механізмів соціального захисту населення в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 1. С. 89–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2015_1_11 (дата звернення: 10.10.2020).

26. Лаврухін В.В. Соціальний захист населення: понятійно-категорійний аналіз. *Державне управління: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 61–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2014_1_9 (дата звернення: 10.10.2020).

27. Лисяк Л.В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2017. Т. 25, вип. 11 (1). С. 23–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumov_2017_25_11%281%29_6 (дата звернення: 10.10.2020).

28. Лободіна З. Бюджетне фінансування соціального захисту в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2014. Вип. 3. С. 7–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2014_3_3 (дата звернення: 10.10.2020).

29. Лопушняк Г. Економіко-організаційні аспекти забезпечення реалізації права на соціальний захист в Україні. *Галицький економічний*

вісник. 2011. № 2 (31). С. 10–15. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/1351> (дата звернення: 10.10.2020).

30. Мальований М.І. Стан та тенденції бюджетного фінансування соціального забезпечення в Україні. *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 5–6 (2). С. 27–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2013_5-6%282%29__9 (дата звернення: 10.10.2020).

31. Мальований М. Теоретичні основи забезпечення соціального захисту. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 5/1 (132). С. 174–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2012_5%281%29__39 (дата звернення: 10.10.2020).

32. Мартинова Л.Б. Планування соціального захисту населення в контексті активізації євроінтеграційного процесу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2017. Вип. 4. С. 92–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2017_4_20 (дата звернення: 10.10.2020).

33. Марценюк О.В. Соціальний захист населення України. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2015. Вип. 2 (3). С. 166–170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Траєіv_2015_3_2_25 (дата звернення: 10.10.2020).

34. Міщенко Д.А., Міщенко Л.О. Фінансування соціального захисту і соціального забезпечення в Україні. *Економічний простір*. 2016. № 108. С. 148–155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2016_108_16 (дата звернення: 10.10.2020).

35. Надрага В.І. Соціальне страхування в системі соціального регулювання ризиків. *Вісник економічної науки України*. 2014. № 2. С. 99–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2014_2_21 (дата звернення: 10.10.2020).

36. Насібова О.В. Бюджетні видатки на соціальний захист населення в Україні. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2015. Т. 20. Вип. 2 (1). С. 155–159. URL:

[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2015_20_2\(1\)__39](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2015_20_2(1)__39) (дата звернення: 10.10.2020).

37. Насібова О.В. Недержавні пенсійні фонди в системі соціального захисту населення України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 5. С. 317–326. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2016_5_38 (дата звернення: 10.10.2020).

38. Насібова О.В. Податкове регулювання соціального захисту населення. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 6. С. 188–194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2018_6_41 (дата звернення: 10.10.2020).

39. Насібова О.В. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 35–40. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2019/8.pdf (дата звернення: 10.10.2020).

40. Насібова О.В. Фінансування видатків на соціальний захист громадян з державних цільових фондів. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2017. Вип. 2. С. 198–204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2017_2_27 (дата звернення: 10.10.2020).

41. Нечипоренко С.Д. Сутність та значення соціального страхування в системі соціального захисту населення. *Агросвіт*. 2017. № 6. С. 55–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2017_6_11 (дата звернення: 12.10.2020).

42. Огінська А.Ю. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації: теоретико-концептуальний зріз. *Економіка та держава*. 2018. № 4. С. 131–136. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2018/29.pdf (дата звернення: 10.10.2020).

43. Осіпова Л.В., Плахтій В.Г. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: сучасний стан та перспективи. *Проблеми економіки та політичної економії*. 2018. № 1. С. 125–138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/perpe_2018_1_9 (дата звернення: 10.10.2020).

44. Осіпова Л.В., Грицик Н.В. Фінансування соціального забезпечення в умовах децентралізації. *Приазовський економічний вісник* : електронне наукове видання Класичного приватного університету. 2019. Вип. 2 (13).

С. 10–15. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/2_13_uk/3.pdf (дата звернення: 10.10.2020).

45. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні : аналітична доповідь / О. О. Кочемировська, О. М. Пищуліна. Київ: НІСД, 2012. 88 с. URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Sots_zahust-c0056.pdf (дата звернення: 15.10.2020).

46. Павлюк К.В., Степанова О.В. Модернізація системи соціального захисту в контексті накопичення соціального капіталу в Україні. *Фінанси України*. 2012. № 6. С. 15–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2012_6_3 (дата звернення: 15.10.2020).

47. Пігуль Н., Люта О., Бойко А. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні. *Вісник Національного банку України*. 2015. № 1. С. 30–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2015_1_21 (дата звернення: 15.10.2020).

48. Пріхно І.М. Механізми оцінки ефективності фінансування соціальної сфери. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 5. С. 55–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2017_5_11 (дата звернення: 15.10.2020).

49. Пріхно І.М. Механізми фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Економічні науки”*. 2017. Вип. 23 (1). С. 105–108. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_23/1/25.pdf (дата звернення: 15.10.2020).

50. Пріхно І.М. Фінансові відносини у соціальній сфері. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія “Економічні науки”*. 2017. Вип. 44 (2). С. 21–27. URL: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/110599/105530> (дата звернення: 15.10.2020).

51. Про верифікацію та моніторинг державних виплат : Закон України від 17.10.2019 р. № 324-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324-20> (дата звернення: 15.10.2020).

52. Про Державний бюджет України на 2020 рік : Закон України від 14.11.2019 р. № 294-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20> (дата звернення: 10.10.2020).

53. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (дата звернення: 10.10.2020).

54. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12> (дата звернення: 10.10.2020).

55. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14> (дата звернення: 10.10.2020).

56. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю : Закон України від 18.05.2004 р. № 1727-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15> (дата звернення: 10.10.2020).

57. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України № 1105-XIV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14> (дата звернення: 30.10.2020).

58. Про мінімальний споживчий бюджет : Закон України від 03.07.1991 р. № 1284-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1284-12> (дата звернення: 10.10.2020).

59. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.08.2016 р. № 74/98 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/74/98> (дата звернення: 15.10.2020).

60. Про прожитковий мінімум : Закон України від 05.07.1999 р. № 966-XIV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14> (дата звернення: 10.10.2020).

61. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення: 10.10.2020).

62. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 15.10.2020).

63. Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 1057-р / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2020-p> (дата звернення: 16.10.2020).

64. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p> (дата звернення: 16.10.2020).

65. Рибак С.О. Фінансове забезпечення модернізації соціального захисту населення. *Фінанси України*. 2013. № 1. С. 7–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2013_1_3 (дата звернення: 16.10.2020).

66. Роледерс В.В., Кукель Г.С. Проблеми фінансування сфери соціального захисту населення в Україні та шляхи їх подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 10. С. 49–54. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2019/11.pdf (дата звернення: 10.10.2020).

67. Романовська Ю.А., Солоненко Л.В. Державне соціальне страхування як форма соціального захисту населення України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2017. Вип. 16. Ч. 2. С. 84–87. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jsui/handle/lib/22444> (дата звернення: 16.10.2020).

68. Сидор І.П. Бюджетне забезпечення соціального захисту населення: теоретичні аспекти і вітчизняна практика. *Ефективна економіка* : електронне наукове фахове видання. 2015. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_9_29 (дата звернення: 16.10.2020).

69. Слюсаренко К.В., Садовенко М.М. Соціальна політика ЄС: сучасні виклики та перспективи. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27 (1). С. 80–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2017_27%281%29__12 (дата звернення: 30.10.2020).

70. Топішко Н.П. Соціальні ризики як чинник регулювання системи соціального захисту населення. *Наукові записки. Серія : Економіка*. 2009. Вип. 11. С. 401–411. URL: https://eprints.oa.edu.ua/538/1/11_09_6.pdf (дата звернення: 30.10.2020).

71. Тропіна В.Б. Фінанси соціального захисту в контексті європейського вибору України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління* : електронний науково-практичний журнал. 2018. Вип. 2 (13). С. 221–228. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/13_2018/41.pdf (дата звернення: 10.10.2020).

72. Філіпчук В.Р. Порівняльний аналіз української та європейської систем соціального захисту населення. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. № 5 (1). С. 195–198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_5%281%29__41 (дата звернення: 10.10.2020).

73. Філіпчук В.Р. Реформування системи реалізації соціального захисту населення за умов поглиблення глобалізації. *Приазовський економічний вісник : електронне наукове видання Класичного приватного університету*. 2018. Вип. 4 (09). С. 106–111. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2018/4_09_uk/21.pdf (дата звернення: 10.10.2020).

74. Філіпчук В.Р. Тенденції та проблеми фінансового забезпечення соціального захисту населення за умов глобалізації. *Причорноморські*

економічні студії. 2018. Вип. 31. С. 141–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_31_29 (дата звернення: 10.10.2020).

75. Хитра О.В., Конопко А.Ю., Скрипитула Я.Є. Фінансові аспекти функціонування соціальної сфери. *Економічні студії*. 2020. Вип. 2 (28). С. 115–122.

76. Хитра О.В., Мониц-Мілімук Ю.О. Концептуальні основи реалізації соціального захисту населення. *Сучасні методи забезпечення економічної безпеки країн за умов фінансової нестабільності*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 11 квітня 2020 р.). Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2020. С. 55–60.

77. Хитра О.В., П'ятак К.Ю. Система державних соціальних стандартів як базис формування соціально орієнтованої ринкової економіки. *Регіональна економіка та управління*. 2020. Вип. 2 (28). – С. 137–146.

78. Хитра О.В., Сайко А.М. Концептуальні основи формування та напрями удосконалення системи соціального страхування. *Теоретичні та практичні аспекти антикризового регулювання економіки*: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 11 квітня 2020 р.). Одеса: ЦЕДР, 2020. С. 56–60.

79. Хомин О.Й., Бутрин О.І. Модернізація соціального захисту. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: економічна*. 2013. Вип. 2. С. 172–178. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/1539> (дата звернення: 10.10.2020).

80. Шаманська Н. Соціальний захист населення в контексті надання соціальних допомог: сучасний стан і пріоритети. *Галицький економічний вісник*. 2013. № 2. С. 43–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gev_2013_2_8 (дата звернення: 10.10.2020).

81. Яблочников С.Л., Євась Т.В., Жукова О.А. Стан та проблеми фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні. *Ефективна економіка* :

електронний журнал. 2016. № 10. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_10_5 (дата звернення: 10.10.2020).

82. Яфінович О.Б. Особливості фінансування системи соціального захисту в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. Вип. 12. Ч. 3. С. 195–100. URL:
http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/156.pdf (дата звернення: 10.10.2020).